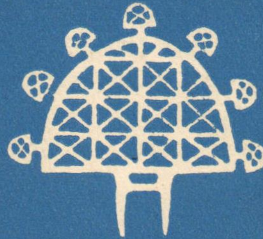
YENİ UFUKLAR

CİLT : 12
SAYI : 144

MAYIS
1964

YENİ UFUKLAR

Aylık sanat, düşün
dergisi
Kurucusu :
Orhan Burian

o

Sahibi :
Mihrinisa Günyol
Yazı işlerini fiilen idare eden:
Oğuz Arıkanlı.
İdare yeri : Boyacı Ahmet
So. Nuribey Han, oda 4 - 02
Çemberlitaş - İstanbul

o

Yazışma ve Havale
adresi :
P. K. 1034
Galata — İstanbul

-

A b o n e :
Yıllık .... 12 TL.
Altı aylık .... 6 TL.

o

Bu sayıyı hazırlayan :
Vedat Günyol

o

Basıldığı yer :
Gün Matbaası
Istanbul

YIL : 1964 YENİ SAYI : 144
UFUKLAR
AYLIK SANAT, DÜŞÜN DERGİSİ
Kurucusu :
ORHAN BURİAN

KÖY ENSTİTÜLERİNİ KURAN DÜŞÜNCE

Sabahattin EYUBOĞLU

Köy Enstitülerini kuranların ana düşünceleri, dünya görüşleri neydi, diye sordu bana bir Üniversiteli genç. On beş yıl önce Üniversitelerimizde böyle bir soruyu soracak gençler olsaydı Köy Enstitüleri belki de yıkılmaz ve bugün ayni kurumları yeniden nasıl kurabiliriz diye düşünmezdik.

Köy Enstitüleri İstiklâl Savaşının getirdiği yeni bir Türkiye görüşüne dayanır herşeyden önce. Bu yeni Türkiye, topraklarını kesin olarak sınırlamış İstanbul'daki sarayını, devasız dertlere düşmüş, ayağı yerden kesilmiş, dostunu düşmanını bilemez olmuş sarayını kökünden yıkmış, «imtiyazsız, sınıfsız» olmasını dilediği bir halk devleti kurmuş, eski devletin bağlı kaldığı donmuş Doğu kültürünü de bırakıp yaşayan, gelişen Batı kültürüne yönelmişti. Atatürk'ün gerçekleştirdiği devrimlerin dayandığı inanç, Türkiye halkının, büyük çoğunluğu köylü olan Türkiye halkının kendini yönetecek bağımsız bir devlet kurabileceği inancıydı. Bu inanç olmasa bugün bizim dediğimiz Anadolu bizden başka herkesin olurdu. Halka dayanan, halka güvenen bir yeni devletin yapacağı ilk iş, halkın yaşadığı her yerde ve en çok da köylerde bir tek

sözcüsünü olsun bulundurmak, barındırmak, desteklemekti. Köy Enstitüleri bu sözcüyü memleket ölçüsünde yetiştirmek amacıyla kuruldu.

Yeni Türkiye sözcüsünün köyde kalabilmesi için en az imam kadar köylü olması, köyün geçimine, yaşamına karışması, çifti çubuğu, çoluğu çocuğuyla köylünün kaderini paylaşması ve değiştirebileceği kadar değiştirmesi gerekiyordu. Bu sözcüyü yetiştirenler ülkücü oldukları kadar da gerçekci olmak zorundaydılar: Yoksa köyün gerçekleri üstüne bağdaş kurmuş olan imam yeni Türkiyenin soluğunu bir üfürükle kesebilirdi. Köy Enstitüleri onun için yeni bir öğretmen tipi yaratmaya çalıştılar, içine kapanık okul ve kara tahta geleneklerini kırdılar, işe dayanan bir eğitim ve öğretim yolu aradılar ve buldular. Hiç bir eğitim kurumumuz Köy Enstitüleri kadar kendi gerçeklerimizden, sosyal, ekonomik koşullarımızdan doğma, dolayısiyle onlar kadar özden, verimli ve yapıcı olmamıştır. Gördükleri tepki de bu nitelikleri ölçüsünde büyük oldu.

Din ahlâkı yerine iş ve bilim ahlâkını getirmek, kelimenin tam anlamıyla lâyik bir eğitimi gerçekleştirmek kurucuların ana ilkelerinden biriydi. Türlü ırk, inanç, dil ve geleneklerin kaynaştığı, çatıştığı Anadolu'da lâyiklik sadece çağdaş düşünüşe ulaşmanın değil, bir millet olarak yaşamanın da şartıydı. Her bölgenin özelliklerine uyan Köy Enstitülerinde iş saygısı ortak bir yeni din gibiydi. Örülecek duvar, kurutulacak batak, yeşertilecek toprak önünde, bin bir öğütle verilemiyecek birlik, dirlik, düzenlik sevgisi kendiliğinden doğuyor, birlikte iş görmenin sevinci Köy Çocuklarının kapanık, kuşkulu, umutsuz yüreklerini dünyaya açıyordu. Köy Enstitülerinin ve okullarının birer imece, işletme olmaları, öğretmen ve öğrencilerinin aydın birer işçi niteliği kazanmaları böylece gerçekci olduğu kadar ahlâkcı bir görüşe dayanıyordu. İş birliğinin millî birliği sağlayacağına inanılıyordu. Tatil aylarında Türkiyenin dört bir yanından gelip Hasanoğlanda koca yapıları bir solukta bitiren Enstitü ekiplerini gö-

renler Türkiyenin hangi ahlâka susamış olduğunu elle tutulur bir açıklıkla anlamışlardır. Bir arada okuyan, dağda bayırda çalışan binlerce kız erkek gençlerin hemen hiç bir uygunsuzluğa düşmemiş olmaları bir mucize değil, iş ahlâkının önceden kestirilmiş sonucudur. Bu sonucu köylü ana babalar görmüş, ama din ahlâkına yapışmış nice aydınlar görmek istememişlerdir. Bu konuda iftiraya sapanlar ve onlara âlet olan bâzı gazeteciler aydınlığımızın yüz karasıdır. Böylelerinin hiç bir tanrıya inanmadıkları da su götürmez. En çetin yurt hizmetine hazırlanan ter temiz gençlere şeytanın aklına gelmiyecek karalar çalmak hangi din ahlâkına sığar? En büyük ahlâksızlık ahlâk adına yapılanı değil midir?

Köy Enstitüsü kurucularının solculuğuna gelince :

Batılı ve gerçek anlamıyla solcu mutlaka devrimci bile değil sadece eski düzenin değişmesini istiyendir. Kimi insan ataları, babası anası gibi yaşamak ister, yenilikleri yadırgar, bilmediği herşeyden kuşkulanır, kimi insan da eski yaşayışı beğenmez, yenilik ardına düşer, bilmediğini bilmek ister. Sebepleri ne olursa olsun, sol sağ ayrılığının özü budur. Her iki türlü insanın aşırıları, ılımlıları, ortacıları olur elbet. Şimdi sorarım size: Padişahını, halifesini kapı dışarı eden, yazısını, yasalarını, kılığını kıyafetini, düğününü derneğini değiştiren yeni Türkiyenin ataları gibi yaşamak isteyen sağcı benzer bir yanı var mıdır? Atatürk'e eski düzeni sürdürmek, ya da yeniden kurmak isteyen bir insan denebilir mi? Hem Atatürk'ten yana hem de sağcı yâni devrimcilere karşı olmak mümkün müdür? Atatürkçü ancak yarının Türkiyesinde daha ileri devrimlere karşı koyduğu zaman sağa kayabilir.

Köy Enstitüleri Atatürk ilkelerine harfi harfine bağlıydı ve bu bağlılığı ölçüsünde de solcuydu. Bununla beraber Atatürkün çevresinde olduğu gibi Köy Enstitülerinde de için için ya da açıkca sağcı olanlar da vardı. Hattâ sonunda ağır basanlar da onlar oldu. Çamur atmalar, kara çalmalar onlardan geldi. Memleket ölçüsünde sağa kaymanın Atatürk devrimlerini yıpratma hareketi-

nin ilk kurbanı Köy Enstitüleri oldu. Niçin ilk kurbanı? Çünkü bugün alıp yürüdüğüne vahlandığımız gericiliğin karşısındaki ilk engel, yeni Türkiyenin adsız öncüleri olarak köylere dağılmağa başlayan Köy Enstitüsü mezunlarıydı. Üstelik kolaydı da bu öncüleri vurmak. Kendilerini savunabilecek durumda değillerdi. Onları savunabilecek aydınlar sa ya olan bitenden habersiz ya da aldatılmışlardı. Hâlâ bugün bile Köy Enstitülerinin niçin nasıl doğduklarını, niçin nasıl yıkıldıklarını bilenler çok azdır. Oysa bunları bilmek yarınki mutlu Türkiye'yi kurmanın koşulları arasındadır.

(**Pınar** dergisi, Eğitim Özel sayısı, Nisan 1964)

o

BATIYA KENDİMİZİ

KABUL ETTİRMEK

Samim Kocagöz

Yukarıdaki başlık benim değil. 13 Şubat 1964 tarihli Vatan'da çıkan Oktay Akbal'ın fıkrasının başlığı. Oktay'ın yazısındaki birkaç cümleye dokunmak istiyorum. Ama daha önce anlatacak bir anım, söyleyecek birkaç sözüm var.

Öteden beri ulusca en büyük üzüntümüz -aydınların üzüntüsü diyelim- kendimizi bir türlü gerektiği gibi batılılara kabul ettirememek, tanıtamamaktır. Bir iş gördük mü, hemen aklımıza «Avrupalılar buna ne der?» sorusu gelir. Bu soru, beni de öğrenciliğim ve gençlik yıllarım sırasında çok sıktı. Sonunda baktım olacak gibi değil, bize her çatan, bizi her küçümseyen ulusun, ya da bir ulustan kişinin bamteline basmak aklıma geldi. Her ulusun kızdığı, öfkelendiği, her ulusun bizim gibi bir zayıf tarafı olduğu bir gerçektir. Onlar sizin bamtelinize mi bastı, siz de onların -hiç tartışmadan- bamteline basacaksınız: Örneğin İngilizler ne demiş? Donanmamızdan vaz geçeriz ama, SHAKESPEARE'den vaz geçmeyiz. Adamlar haklı.

Neredeyse yirmi yıl olacak. İzmirde Avni Dilliğil, İzmir Şehir Tiyatrosu'nu kurmuş, oyunlar oynamakta. Bizler de bir Tiyatro Kültür Sevenler Derneği kurmuşuz, İzmir Şehir Tiyatrosu'nu desteklemek için çalışmaktayız. Şimdi adını bilemiyeceğim, unuttum; İzmir'de İngiliz Kültür Heyeti Başkanı, kırmızı yüzlü, şişmanca, içkiye biraz düşkün bir hoşsohbet kişi vardı. Çat pat Türkçe de

konuşurdu. Bizim derneğin toplantılarını hiç kaçırmazdı. Derdi de bir İngiliz oyununu sahneye koydurmak.. Aramızda bir gün tatsız bir tartışma oldu. Türk Edebiyatı var mıdır? Gibisine bir soru sordu. Aradan pekaz bir zaman geçti. Avni Dilligil, Shakespeare'in Macbeth'ini sahneye koydu. Bizim İngilizin etekleri zil çalıyor. Bir toplantıda adamı kızdırmak, eski tartışmamızın acısını çıkarmak için yeri geldi, taşı gediğine koydum :

«Avni Dilligil, Christopher Marlowe'un Macbeth oyununu sahneye koymakla çok iyi etti.» Dedim. İngiliz hop oturdu hop kalktı. Delidivane oldu. Bense İngilizden soğukkanlı, Shakespeare'in bütün eserlerinin Marlowe'un olduğunu savunuyor, Marlowe'un meyhanede ölmediğini, düşmanlarından bütün ömrünce saklandığını, yazdıklarını da tiyatrolarda perdecilik eden Shakespeare eliyle ortaya çıkardığını, İngilize değil de, etrafımdakilere anlatıyordum. İngiliz birara fırsat bulup sözümü kesti :

«Rica ederim böyle şaka olmaz!» Dedi.

«Ne şakası, ben, Marlowe'a inanıyorum.» Karşılığını verdim.

«Ama sivri akıllı birtakım yazarların bu iddialarını Türkiye'de böyle yaymanız doğru olmaz Shakespeare'e kıyamazsınız...»

«Hatırınız için kıymıyalım ama bir koşulum var: Siz de Türk Edebiyatını biraz öğreniniz...» Karşılığını verdim.

Bu Shakespeare, Marlowe tartışması Amerika ve İngiltere'de zaman zaman alevlenir. Konumuz bu değil.

Bir Alman profesörü ile, «Batılılar Türk'leri niçin sevmezler?» konusunu konuşuyorduk. Alman, Türkleri seven bir kişi. Ama dayanamadı, o güzel Türkçesiyle,

«Avrupalılar bir de size, Ermenileri kestiğiniz için çok kızıyorlar...» Dedi. Ben, kestik, kesmedik tartışmasına girmeden, sordum:

«Siz Almanlar, İkinci Dünya Savaşında kaç yahudi kestiniz?»

Adamın gözleri yaşardı :

«Haklısınız,» dedi, «Her ulusun kendi yaptığı gözüne

görünmez. Ama biz hıristiyan Avrupalı olduğumuz için, bizi Avrupa bağışladı gitti.»

Diyeceğim şu ki, her ulus birbirini suçlamaya kalksa, tencere kıçın kara, seninki benden kara... Biz, küçüklük, eksiklik kompleksinden kurtulmalıyız önce. Dikkat ediniz, Türkiye'de bilimde olsun, sanatta olsun, kim başarı kazanmışsa, bölgesel geleneklere, ulusal değerlere sarılmış, bunları küçümsememiş kimselerdir. Bir toplumun edebiyatı, o toplumun aynasıdır. Yazar, şair, içinde yaşadığı toplumun bir bakıma sözcüsüdür.

Şimdi Oktay Akbal'ın yazısındaki bir bölüme gelelim; bakınız ne yazıyor:

(«Bir Alman editörü Sait Faik'in öykü kitabını şu sözlerle geri çevirmiş: «Bu öyküler Hamburg'da da geçebilirdi.» Demek Türk yazarının uluslararası duyguları işleyebileceği, uluslararası temaları ölümsüzleştirebileceği akıllarının kenarından bile geçmeyor. İstedikleri ille Anadolu köylerinin sefaleti, ortaçağ yaşayan insanlarımızın ilkelliği. Bunlar ilginç geliyor onlara. Bu çeşit öyküleri, romanları bir sanat yapıtından duyulan (haz) la değil de turistik bir kitabın verdiği ilgi ile okuyorlar. Nasıl bir Kongo yerlisinin hayatını anlatan bir kitabı okursak öyle!»)

Bir durup Oktay'ın şu satırlarını bir yol daha okuyalım... Alman editörün kanısına, Sait Faik'in hikâyelerine ilişkin tartışmayı bir yana bırakıyorum. Bundan sonraki cümlelerinde Oktay Akbal, bizim toplumcu, memleketçi edebiyatımızı yermekle kalmıyor, bir kalemde, Zola'yı, Gorki'yi, Çehov'u edebiyat alanından silmiyor mu Uluslararası antolojilere alınan Türk Hikâyeleri hatır için mi alınıyorlar, yoksa bu antolojiler turistik el kitapları mı? Oktay, yukarıdaki yargıya varırken iyice düşünmemiş sanırım.

Bizi yeren, küçümseyen yabancılara verilecek karşılıklar bulabiliyoruz ama, bizden bir yazara ne karşılık verelim bilemedik...

YUNAN OZANLARINDAN ÇEVİRİLER

BABA

Filippos buraya, gözünün bebeği oğlu,
On iki yaşındaki Nikoteles'i gömdü.

HALİKARNASSOSLU OZAN HERAKLEİTOS'UN ÖLÜMÜ ÜSTÜNE

Öldüğünü söylediler, Herakleitos,
Tutamadım kendimi ağladım. O güzel
Günler aklıma geldi, konuşa konuşa
Akşamı ettiğimiz, Halikarnassos'ta.
Sen de mi bir avuç toprak oldun sonunda!
Ama şiirlerin yaşıyor, yaşıyacak;
Her şeyi, her şeyi dize getiren Hades,
Bak, onların kılına bile dokunamaz.

BİR ÇOCUK İÇİN

Nasıl bel bağlarsın artık yarına!
Daha dün bahçede koşup oynıyan
Karmis'i gömdük bugün ağlıyarak.
Babası Diofon'a oldu olan!

İNSAN SEVMİYEN ÖLÜ

Esenleme beni yolcu, yoluna git!
Uzak durman en büyük esenlik bana.

ÖLMİYEN İYİ KİŞİLER

İyi kişiler de ölürmüş, deme!
Akantoslu Dikonos oğlu Saon
Kutsal bir uykuya dalmış burada.

Kallimakos'tan (İ.Ö. 305-240)
Çeviren : Oktay Rıfat

HALK ANLAYIŞIMIZDA AÇIKLIĞA VARMALIYIZ

Melih Cevdet Anday

Atatürk, gün geçtikçe daha da büyüyor. Yurt sorunları üzerinde durup düşünürken, bugünkü koşulları, Atatürk'ün içinde bulunduğu koşullarla karşılaştırmayı unutmayın. Neden derseniz bugünkü sorunlarımızı sağlam, iyi, keskin bir biçimde gözlemliyen, bunları pekyürekle açıklıyan düşünürlerimiz ve yazarlarımız olmasına karşın, tümümüz her gün nerdeyse yenilmez gibi görünen engellerle karşılaşmakta ve -neden saklamalı- zaman zaman karamsarlığa düşmekteyiz. Bize bu karamsarlığı veren konulardan biri ve belki de başlıcası, eğitimden geçmemiş halkımızın, yoksul halkımızın, bir takım çıkarcıların elinde ve etkisinde, gericiliğe yarar duruma getirilmiş olmasıdır. Halkın yararına olan düşüncelerini söyliyen ve bu yüzden kendi rahatını tehlikeye sokan yazarlarımızın, halktan destek bulamamaları, giderek kimi yerde kötü gözle görülmeleri gibi olaylar, onlarda korkunç bir yalnızlık duygusu yaratıyor zaman zaman. Bunun suçunu halka yüklemiyecek kadar aklı başında olanlar, halkın suçsuz olduğunu, yüzyıllardır bir çıkarcılar çetesinin elinde kandırıldığını bilenler, bu durumun değişmesi için en azından zamana güvenmekte, demek ki, kendi güclerinin dışında, başka güclerden medet ummaktadırlar. «Ben üstüme düşeni yapayım, üst yanını zamana bırakayım» düşüncesi, kötülenecek bir düşüncedir demek istemiyorum. Keşke herkes bu kadarını yapsa... Daha kötüsü, «Ben ne yapsam, bu toplumda en ufak bir şeyi bile değiştiremem.»

deyip bir yana çekilmektir. Çoğu böyle yapıyor; konuşuyorsunuz, bakıyorsunuz ki, adamın bilmediği yok. bütün durumumuzu kesinlikle ortaya koyabiliyor, inançları da var.. Gel gelelim, sizde bir kuşku uyandırıyor, «Bu adam için yoksa bu sorunlar sadece konuşmaya yarayan, demek ki gevezelik için ele alınmış sorunlar mıdır?» diye düşünüyorsunuz. Bu düşünce, insanı kızdırıyor... Yanlış anlaşılmasın, karşınızdakine, o yalnız konuşup da, arkasını dönünce konuştuklarını unutan olana değil, kendinize kızıyorsunuz, «İşlerini tıkırında yürütmek için en ince şeylere bile dikkat eden bu adam, şimdi kafaca da kendini doyurdu... Keşke ben bu işe gereç olmasaydım.» diyorsunuz kendi kendinize. Yazarken boyuna ayraçlar açmak gerekiyor; doğru düşünüp etliye sütlüye karışmıyan mı, yoksa yanlış düşünüp toplumu aldatan mı daha kötüdür? Elbet ikincisi diyeceksiniz. Hoşgörüsü kıt olanlar ise, doğru düşünüp de etliye süylüye karışmıyanları daha büyük kötü diye görürler. Doğruyu bulmuş, bulmuş ama, o doğruya göre davranmıyormuş... Gerçi bu düşüncede olanlara haksızlık yakıştırılamaz. Doğru düşünceyi bulmıyanın, bulamıyanın gene de bağışlanacak bir yanı vardır, ama ötekinin, doğruyu bulup da doğruya göre davranmıyanın savunusu kolay kolay yapılamaz. Konumuzun püf noktası, etliye sütliye karışmıyanların, gerçekten «Ben bu toplumu değiştiremem, kimse de değiştiremez» gibi insan isteminin güçsüzlüğü inancından mı yola çıktıkları, yoksa düpe düz çıkarlarını korumak için mi böyle bir kılığa büründükleridir

Hangisi olursa olsun, kırk yıl sonra bugün biz, Atatürk'ün halka inanma gücünden yararlanmak durumundayız. İstiklâl Savaşı günlerinin koşullarını, bugünün koşulları ile karşılaştırmak belki de gereksiz bir iş sayılacaktır. O günkü koşullar, bugünkine göre, öylesine geri, öylesine umut kırıcı idi ki, Atatürk'ün başarıya olan inancının kaynaklarını açıklamak, bu gerçekten güç iş, bugün için çok gerekli oluyor. Daha da önemli olanı, Atatürk'ün, bir gün bile halktan, ulustan, çevresinden yakınmamasıdır. Bugün biz bir doğruyu, topluma kolayca be-

nimsetemesek bile, o doğru üzerinde anlaşmış bulunduğumuz küçük ya da büyük bir çevre bulabiliyoruz, orada içimizi dökebiliyoruz, rahatlıyabiliyoruz. Bütün yaşamını ve devrimlerini sıra ile gözden geçirin ve söyleyin, Atatürk, kendi kafasında kaç kişi bulabilmiştir? Falih Rıfkı Atay, bu sayıyı azalta azalta nerdeyse kendisine kadar indirecek gibi görünüyor, hani bana öyle geliyor ki, bir az yüreklendirsek, «Bir ben vardım...» diyecek. Biz öylesine hasis davranmıyalım; gerçi Atatürk'ün en yakınları diye bilinenler, devrimler boyunca bir bir onun yanından ayrılmışlardır. Devrimleri gerçekten benimsemiş olanları da, ne yapıp yapıp Atatürk'le bozuşturmanın yollarını arayanlar ve kimi zaman da bulanlar olmuştur. Bunu bir yana bırakalım, bir kaç kafadarı ve yoksul, bitkin, eğitimsiz bir halkla Atatürk, bugününden daha güclü olan gericilerle nasıl savaşabildi ve bu savaş sırasında bir gün bile yakınmamak için kendisini nasıl tuttu? Bugün çok partili bir düzen içinde yaşıyoruz, bu düzenin temeli olan bir anayasamız var, bir parti kurabiliyoruz, istediğimiz partilere girebiliyoruz. Güçlükler ve haksızlıklarla karşılaştığımızda, mahkemelere baş vurabiliyoruz... Dahası, Kırk, kırk beş yıl öncesine göre daha çok sayıda okumuş ve uyanmış bir aydın gücümüz var... Ama gene de sıkışınca «halkımızın bilinçlenmemiş olduğunu» bir mazeret olarak ortaya atabiliyoruz, bu nedenle kendimizi temize çıkarabiliyoruz. Ama bir an bile aklımızdan geçmiyor ki, «bilinçlenmemiş» diyerek küçük gördüğümüz o halk bir gün bilinçlenirse, bize hiç ihtiyacı kalmıyacaktır. «Halk bilinçlenmiş olsa, bu savaşı daha iyi yürütürdüm.» diye düşünenler kendilerini Tanrı tarafından bu ulusun başına gönderilmiş bir kurtarıcı saymaya kalkanlardır. Oysa Atatürk, o günkü halkımızı kendi halkı bilmişti, o günkü yoksul, o günkü gericilerin elinde bunalmış halkı kurtarmak istiyordu. Atatürk, kurtarmak istediği halktan yakınmak küçüklüğüne düşmemiştir. Onun için gün geçtikçe daha da büyüyor dedim yazımın başımda.

Şimdi daha önemli olan bir konu çıkıyor karşımıza: Atatürk'ün, Türk ulusunu, Türk halkını bir kez olsun yer-

meye, küçük görmeye kalkmaması, bir kendini tutma olayı mıdır? Bir savaş gereği midir? Ayıp olur düşüncesinden mi doğmadır? Başka bir deyişle, Atatürk de, zaman zaman halktan yakınacak duruma düştü de dilini mi tuttu?

Çünkü öyle yapılıyor günümüzde. Konuşmalarımızda ver yansın ediyoruz halka da, yazarken onu yüceltiyoruz. Hele söylevciler kürsüye çıktılar mı, sanırsınız ki halkımızın yüzde yetmişi okumasız yazmasız değildir, kör inançlara saplanmamıştır, onu kimseler kandırmamıştır, kandıramaz da... Dalkavukluktur bu, halk dalkavukluğu, demagoji dedikleri şey. Bu yola sapanlar, eninde sonunda halkı soymaya kalkarlar. Gerçek bir halk inanışının, gerçek bir halk sevgisinin ise bu türlü bir dalkavuklukla hiç bir ilintisi yoktur, olamaz. Halk sevgisi, halka inanç, gerçekçi bir görüştür. Eğer bugün bizim partimize gelen halk, «bilinçlenmemiş» ise, işte bizim partimiz o bilinçlenmemiş halkın partisidir, onu bilinçli kılmaya çalışacak olan partidir. Bilinçlenmemiş olan halk bize kendi sorunlarını getirecektir, safiyeti ile, bilgisizliği ile getirecektir, bize o sorunları öğretecektir. Onun bizden öğreneceği olduğu gibi, bizim de ondan öğreneceğimiz vardır.

Bu açıdan bakarsak, Atatürk, halk anlayışında hiç de iki yüzlü değildi. Geri bırakılmış, sömürülmüş, soyulmuş halkını seviyor, ona inanıyordu. Yoksa nefret ettiği insanları ayıp olur kaygısı ile övmüyordu. Bir gerçekçiydi o, bütün gücü de buradan geliyordu.

Bugünkü sorunlarımızın başı, dönüp dolaşıp halk anlayışına dayanıyor. Bu anlayışta açık-seçik bir inanca varamıyanların başarıya ereceklerini sanmak boşunadır.

o

AMERİKA'DA IRK AYRIMI ÇEVRESİNDE

Hazırlıyan : **Orhan Duru**

Amerikada bugün bir ırk ayrılığı savaşı sürüp gidiyor. Birçok yazarlar iki yıldan buyana bir zenci devriminden söz açıyor. Zençiler daha fazla özgürlük ve eşit haklar sağlamak uğraşısı içinde. Bu savaşın niteliği konusunda bir fikir vermek için bir yazarın **James Baldwin**'in ve üç zenci önderinin yaptığı konuşmalardan kimi parçaları dilimize çevirdim.

Zencilerin özgürlük uğraşısında iki yol var bugün. Birisi **Martin Luther King**'in önderliğinde barışçı karşı koyma ve beyaz derililerle kaynaşma, eşit haklara kavuşma yolu. İkincisi Amerika zenci müslümanları tarafından yürütülen, beyazlardan ayrılıp, ayrı bir devlet kurma yolu. Bunun önderliğini **Elijah Muhammed** ve **MalcolmX** yapıyor. Ayrılık yolunun geçmişi var. **Marcus Garvey** adında bir zenci önder 1920 yıllarında zencilerin Afrikaya dönmelerini savunmuştu. Şimdi zenci müslümanlar 4 devletin zencilere verilmesini istiyorlar Amerikada.

Amerika'da 20 milyon zenci var ve ırk ayrımı sorunu Amerika'nın en önemli sorunlarından birisi bugün. Okuyucularımızın bu sorun üzerine bu çevirilerle daha geniş bilgiye sahip olacaklarını sanıyorum.

Çevirilerin asıllarını **Roy L. Hill**'in «Irksal devrim konuşmaları» (Rhetoric of Racial Revolt) adlı kitabından aldım.

JAMES BALDWIN

James Baldwin New - York'ta doğdu. Yazar. En ünlü romanı **Giovanni'nin odası**. Irk ayrımı sorunuyla ilgili deneme kitapları da var. Çoğu zaman Paris'te yaşıyor.

BALDWIN — Zor iş yazmak üzerine konuşmak. Belki yalnızca bir takım düşünceler ileri sürebilirim, bir yazar olarak, bir zenci yazar olarak ne yapmağa çalışıyorum ve ne yapmak istiyorum Amerikan toplumunda.

Sanatçı olmanın bir yanı şu: sen halk tarafından yaratılıyorsun, çünkü gereksiniyorlar seni, ama aynı zamanda seni yaratan halk istemiyor seni. Bu bir yakınma değil, gerçeği açıklamak sadece.

Gerçekten gizli ve kötü olmalı bunun nedeni. Yâni, bir insan... bir tek insan... kendisini tanımak istiyor, yaşamak istiyor, birgün, olduğu gibi kendi adını okumak istiyor, aynı zamanda güvenlik içinde olmak istiyor, dolayısıyla benimsiyor her çeşit üstü kapalılıkları, başlıyor herçeşit yalana inanmağa güvenlik içinde olmak için.. ve bu güvenlik, bu mistik ve gerçek dışı güvenlik içinde yok olmağa başlıyor. Bu herkesin savaşı.

Amerikalılar kendileri hakkında doğru olmayan bir yığın şeye inanmak istiyorlar. Zenciler de kendileri hakkında doğru olmayan bir yığın şeye inanmak istiyorlar. Amerikan zencisi olma çıkmazının bir bölümü, zencilerin çok uzun süredir temelinden onlara uygun olmayan bir topluma -yalnız maddî olarak değil- uymağa bir çok yollardan zorlanmasıdır. Yâni bu, bir insan, kendisini bilmeyen başka birisine kendisini uydurmağa çalışıyor demektir. Bu, giderek, taklitçi olan - tartışma yolunda diyebilirim ki bütün zenciler bu memlekette taklitçidirler - kendisini garip bir karışıklık içinde buluyor anlamına gelir. Ve bir yazar, ben, Jimmy Baldwin, bu özel durumda, nerede gerçek onu arıyorsam - nerede ben başlar, nerede toplum biter? - bu, anam, kardeşim, hamal, zenci banka

müdürü üzerine gerçeği söylemeğe çalışırım; bu, memlekette umutsuzluk içinde yiten, şaşkın ve Cumhuriyette artık bulunmaz gibi olan ölçüleri arayan - beyaz ya da kara derili - gençlikle nasıl ilişkiler kurar, onun üzerine gerçeği söylemeğe çalışırım demektir bu.

Sonra olağanüstü bir karmaşa içindesin ve bu memlekette yazarın görevi, sanırım, bu memleketin gerçek tarihini bulmağa başlamaktır önce. Kurucularımız ve Abraham Lincoln'un asaleti ile ilgili tarihi değil, ama gerçekte burada ne olup bitti ve buraya nasıl geldik, onun tarihini...

SORU — Güvensizlik bir yazar olmanın şartı mıdır?

BALDWIN — Güvensizlik, sanırım, bir sanatçı olmanın ilk şartı ve ayrıca bir insan olmanın şartıdır. Amerikalı olmanın zorluklarından biri, şimdi, belki de ötedenberi bu böyle, beyaz derili Amerikalıların dünya güzel, herşey iyi, bütün sorunlar çözülebilir, sevi sonsuz yaşar, evlilikte hiçbir kötülük ortaya çıkmaz sanıyor görünmeleridir. Bu bir çeşit Cary Grant - Doris Day dünyası.

Tabiî, bu tüm doğru değil. Hiçbir zaman doğru değildi. Ve bir yığın Amerikalı gerçek ortaya çıkıncaya kadar bilmiyorlardı bunu. Gerçekte hiçbir zaman deney nedir bilmiyorlar, bu ortaya çıkıyor. Bir zenci yazar olma durumunda güvensizlik, bütün sanatın geldiği bir deney yüzeyi sunuyor.

Kelimenin tam anlamıyla, yoğun ruhsal bir yolla, öleceğini bilmiyorsan, nasıl yaşayacağını hiç öğrenemezsin. Savaşın geleceğini bilmiyorsan, savaş çökertir seni sonra. Zenciler bu memlekette bunu biliyorlar ve beyazlar bilmiyorlar daha. Beyazlar kendilerine gereken biçimde bir zenci yarattılar, ama ne için bu gerekti? İşte orada savaş başlıyor. Bitişiğine taşınırsan diyelim ki seni kapı dışarı etmeyecek bir liberal beyazla kadeh tokuşturuyorsan, ona beyaz adamın görüşünün dünyada tek görüş olmadığını anlatmakta güçlük çekebilirsin. Başka bir görüş ileri sürmeğe çalışırsan, dersen ki sen onu yaratmadın ama o seni yarattı ve sen de bunu gördün, bunu benimsemiyecektir, çünkü ona bir zenci olma gerçeğini söy-

lersen, bu, Amerikanın işitmek istemediği bir Amerika üzerine olacaktır. Zenci, bugün, gerçeği söyleyendir bu memlekette.

SORU — Amerikan toplumu, yazarların gerçeği söylemesine gerçekten hazır mı?

BALDWIN — Yok. Bir soru var yalnız, hangi toplum hazır ki buna? Hayat daha basit olurdu insanlar ak ve kara olsalardı, yâni hayat insanlar arsındaki başkalığı ortaya çıkarsaydı. Ama gerçekte hayat insanları başka başka yapmıyor. Bir ruhsal başkalık, bir siyasal başkalık ortaya çıkarıyor ama öte yandan insanoğlu gene insanoğlu ve insan gibi saygı görmesi gerek. Beyaz Amerikalılar zencileri yarattılar ve onun üzerine ürktükleri herşeyi yâni seviyi, cinsiyeti, ölümü ve cehennemi yüklediler. Buna karşılık beyaz erkekler ve kadınlar arıdır, zencilerin başına gelen onların başına gelmez, mümkün değil sandılar. Ve dolayısıyla, zenciler bununla yüklendikleri için arzu edilir oldular ve aradaki ilgi çıkmaz duruma geldi. Daktilonun başına oturunca taşıdığım bu molozu incelemeğe başlıyorum - Şimdi, toplum benimser mi? Benim meselem doğruyu söylemek ve bunu yaparken toplumla birlikte ayakta kalmaktır.

o

UNUTTUĞUMUZ...

Rauf MUTLUAY

Kaybolan bir şey var edebiyatımızda.

Her yeni kitabın harcanmamış umudunda, dergi dizilerinin artan kalabalığında, ilk duyulan adların sevinçli raslantısında, dost yazılarının vazgeçilmez çağrısında, ustalaşmış kalemlerin rahat yatkınlığında, acemi gençliklerin çabuk çıkışlarında, unutur gibi olduktan sonra yeniden okuduğum kendi yazılarımın sevilmeğe can atan evlât yakınlığında.. arayıp arayıp bulamadığım, kaybedilmiş bir şey var.

Karel Çapek'in bir oyunundan kalan küçük bir konuşmayı hatırlıyorum. Günlük çekişmeleri içinde odanın altını üstüne getiren geçimsiz kardeşlere annelerinin seslenişini: «-Hem siz, düzen nedir bilmezsiniz ki. -Düzen mi? Herşeyi yerli yerine koymak değil mi? -Hayır, herşeyin olması gereken yerini bulmak. -İkiniz de bilemediniz işte. Düzen, herşeyi yakıştığınca yerleştirmektir.»

Biz de böyle. Doğru şeyler söylemek dikkatiyle, yargılara gecikmeden ermek acelesiyle, gerçekçilik tutumu, yalın söz beğenisi, sade dil merakı, konuşma doğallığı dilekleriyle, ya herşeyi alıştığımız tutumda kabulleniyor, ya herşeyin en gerekli yerini bulmaya çalışıyoruz. Sözün, yazının güzelliğini, anlatıma yaraşan biçimi, kelimelerin seçimini, sözlüğün zenginliğini aramıyor; dili kazanıyor ama üslûbu kaybediyoruz.

Her moda birleştirir; tek biçim yapar. Bu yola uzun bir bıkkınlıktan geldik. Tanzimat gazeteciliğiyle başlayan fikir nesri, kaç yüzyıllık nazım edebiyatının özlemiyle doğdu. Serveti Fünun duygululuğundan sonra Mehmet Akif doğruculuğu, Mehmet Emin toksözlülüğü, Ziya Gökalp öğütçülüğü bunun için tutundu. Bir iki kişi bir yana, Cumhuriyet edebiyatı da şairane arayışlardan kurtulamamıştı. Lise sınıflarında İsmail Habib kitaplarının geveze tasvirciliğiyle doldurulmadık mı? Orhan Veli kuşa-

ğının gürbüz başkaldırışı, asıl bu özsüz, ağzı kalabalık «edebiyatlı edebiyat» eğitimeydi.

Sonra Ataç başladı. Geniş ve izleyici dikkati içinde sade, yalın, konuşkan; her konuya bir yanından teklifsizce sokularak, söyleşilerinin o erişilmez rahatlığı ile hep ben diyerek, gazete baskılarının hızına yetişip kolay kolay yazdı. Kimbilir daha kaç yıl, hiç anlamadan onun etkisinde kalacağız?

Ardından köy gerçekçiliği. Dar çevre, günlük hayat, küçük insanlar, ekmek kavgası, kısır doğa, kahramanlarının eğitim sınırları ve toplumsal gözlemin gerekleri içinde olduğu gibi çizilirken ne kadar geniş bir sözlük ister?

Sonra dil devriminin ortak gönüllülüğü. Çok zaman kendiliğinden dil ucuna gelmiş, yazıda yerini güzelce bulmuş kelimeleri itip karşılığını düşünerek kesik solumalarla kekeleyen; yabancı sözlerden kaçarken onlara yakalanmak korkusiyle çıkmaza giren anlatım kısırlıkları. Küçük sözcük dikkatleri neler kaybettirdi hepimize; başka kelimelerle düşünüp başka kelimelerle yazmak değil miydi, Türkçe adını bulamadığımız kavramdan vazgeçmek olmadı mı yaptığımız.

Aynı yıllarda deneme kılığında söyleşi yazıları yaygınlığı. Konuşur gibi yazmak; bu biraz yanlış anladığımız tutum; açıklama, sadeleştirme, yayma, çoğaltma, tekrarlama, anlaşılır sonuçlara ulaşmak isterken gereksiz fazla sözler kullanma alışkanlığı getirdi. Bu arada en ilkel yazı düzenini, öğrencilere titizlikle göstermeğe çalıştığımız cümle, noktalama, paragraf yapılarını da unuttuk. Hiç satırbaşı yapmadan yazılmış nice sayfalar okudum. Anlatımın bu kesiksiz devamı, bu köşesiz, dönemeçsiz, inişsiz çıkışsız yüzey; düşünceyi de basitleştiriyor, konuşma unutkanlıkları içinde derinleşme olanaklarını kaçırmış yazıların sığlığını getiriyordu.

Konuşma diliyle yazmak. Bu, Şinasi'den başlayıp Ziya Gökalp'le Ömer Seyfettin'de ilk defa gerçekleşmiş dikkat; divan şiirine, inşa beğenisine, o eski Doğu süsüne, sadeleşme akımı ile elele giden doğru bir cevap olmuştu. Ko-

nuşma diliye yazmak; bir yanıyla tabiî dil, bir yanıyla sıhhatli bir edebiyat hareketiydi. Onu bu kadar çığırından çıkarmamalı, bu dilin de edebiyatını bulmalıydık. Gereksiz söz sanatlarından, yersiz süs merakından, sahte bir sözlük kalabalığından kurtulmalıydık; ama kendi kuşağımızın dilinin üslûplarını aramalıydık. Bana öyle geliyor ki bu alanda bir çabamız olmadı.

Son günlerde Ahmet Hamdi Tanpınar'ın «Yahya Kemal» kitabını okurken geldim bu düşünceye. Daha önce, hikâyeleriyle romanlarını da, o kadar sevdiğim «Beş Şehir»i de, hattâ «XIX. Yüzyıl Türk Edebiyatı Tarihi»ni de okurken iyi tanımlıyamadığım bir özlem içinde kalmıştım. Şimdi anlıyorum ki kaybettiğimiz bir şey var bugünkü edebiyatımızda. Bir zamandır unuttuğumuz önemli bir şey: Güzel yazmak.

Ve şüphesiz bunun çeşitli yolları: Yoğun yazmak, imajları kullanmak, sözlüğün imkânlarını zorlamak, kendi mecazlarımızı bulmak, sözdiziminin kalın çizgileriyle yetinmemek, düşüncemizin tam kelimesini seçmek.. yalnız ne söyliyeceğimizi bulmakla kalmamak, nasıl söyliyeceğimizi de aramak.

Varlık Dergisinin son sayılarında yayımlanan iki dost mektubu bile Tanpınar'ın günlük yaşayışındaki zengin duygu ve sezgi dünyasını göstermeye yetiyor. Yazıma almak amaciyle kitapta çizdiğim cümlelerin çokluğuna bakıp şaşırıyorum. Hepsi tek tek güzel oldukları gibi, başlangıçları ve sonları arasındaki tutarlı bütünlükle, anlam ve biçim gücleriyle daha da kişilikli. Üstüste bunun gibi birkaç yazı okuyunca bizim kuru, renksiz, sadece doğru, ya yalnızca yerinde, ya bazan zamanlı, ya arasıra olduğu gibi dikkatli, ama daima bir üslûp olmak için gerekli bütün şartları toplayamamış tek yanlı yazılarımız öyle fakir kalıyor. Yeni edebiyatımız, herbiri kendi boyutları içinde değerli, bir Halit Ziya-Yakup Kadri-Falih Rıfkı-Ahmet Hamdi Tanpınar üslûbu bulmuş değil. İyi hikâyelerimiz, kuvvetli romanlarımız, dikkatli eleştirmelerimiz temiz dilimiz var; ama unuttuğumuz bir şey, üslûp çabamız yok.

J E A N J A U R E S

Bir burjuva çocuğu olan Jaurès politika hayatına atılmazdan önce, felsefe öğretmenliği yapmıştır. 1885'de Tarn milletvekili olunca, Mecliste son radikallere katıldı, bu dönemde güzel konuşmasıyla dikkati çekmekle beraber henüz doktrinini arama yolundadır. 1889'da seçimi kaybedince, bir zaman için tekrar öğretmenliğe dönüyor, doktora tezini hazırlıyor, 1893'de tekrar Meclise dönünce artık sosyalist teorileri benimsiyor. Dreyfus olayına katılıyor, Briand, Maillerand'la birlikte sosyalist partisini reformcu bir doktrine yöneltiyor. 1904'de **Humanité** gazetesini kuruyor, Marx'ın zor kullanma tezlerine büsbütün katılmaksızın sosyalist bir enternasyolaizm doktrinini savunuyor. 1914 Savaşından önceki yıllarda Avrupa barışını korumaya çalışıyor ve bu uğurda öldürülüyor.

Jaurès'in sosyalizmi, toplumculukla insancı bir ülkücülük arasında uzlaşma yoluna gitmiştir.

Z o r b a l ı k

Yasalara körü körüne bağlı değilim. Yasaların ne kötü çıkmazlara düştüğünü gördük. Ama yine de işçilere yasa yolundan ayrılmamalarını salık veririm. Çünkü, zorbalık güçsüzlüğün belirtisidir, uzun da sürmez.

o

Devrimler insandan yalnız canını değil, insan sıcak-

lığını ve acıma duygusunu amansızca gözden çıkarmasını da ister.

S o s y a l i z m ve
S ö m ü r g e c i l i k

Bütün dünya sosyalistlerinin benimseyip uygulayabilecekleri üç pratik kural vardır bence. Birincisi, uluslararasındaki sömürgecilik yarışmalarının hiç bir zaman bir savaşa dökülmemesine durmadan çalışmaktır. Bunun için, her ulusta sosyalistlerin, insanların gördükleri işin, harcadıkları çabanın sınırlarını aşan aşırı isteklerini kötülemeyi göze alması gerekir. Bunu başarmanın tek yolu, sömürgecilik hareketinin ve çabasının yakından ve günü gününe izlenmesidir. Bugüne kadar sömürgeciliğe sistem ve teori gereği karşıkoyan sosyalistler, bu sorunları aşırı milliyetçi ya da kapitalist basının tekeline bırakmışlardır; o da gerçekleri değiştiren ya da yadsıyan uydurmalarla barışı tehlikeye sokmaktadır.

Bütün dünya sosyalistleri için ikinci kural, Asya, Amerika ve Afrika'daki yenilmiş halklar ya da sindirilmiş ırklar için en insanca davranış, mümkün olan güvenlik istemektir. İster İngiltere'nin elindeki Hintliler, ister Fransa'nın elindeki Araplar, ister Avrupa uluslarının paylaşamadıkları Afrikalılar için olsun, insanca teklifler ve gerekli protestoları öne sürmek, bütün memleketlerin parlamentolarında sosyalistlere düşer.

Son olarak, sosyalistlerin uyacakları üçüncü kural da, bence, sömürge sorunlarında, ulusların aç gözlülükle kapıştıkları belli başlı ekonomik güçlere her gün biraz daha uluslararası bir nitelik kazandırmaktır. Örneğin, bugün bütün Avrupa uluslarının gözü Nil'in kaynaklarındadır. Çünkü, yukarı Nil'i ve Afrika'yı elde etmek Mısır'ın ve bütün Afrika'nın kaderine el koymak demektir. Hele on yıldan beri bütün Avrupa uluslarının Afrika'daki açık ya da gizli kapaklı çabalarının, dürüst ya da kalleşçe tertiplerinin sırrı budur. Bu yarışmalar azıtarak bir şavaşa dökülebilir. Bu tehlikeyi önlemek için yapılacak şey, şu

ya da bu ulusun çabasını ve etkisini sınırlamak değildir. Ama, niçin Tuna'da, Süveyş kanalında olduğu gibi, Nil'in de kaynağından denize kadar serbestçe kullanılması uluslararası bir güvenlik düzenine bağlanmasın?

Silâhlı Barış

Devlet başlarının da söyledikleri gibi, bütün uluslar barış ister görünüyorlar ve insanlığın gelişmesi de bu barışa yöneliyor. Ne var ki, bütün dünyanın özlediği bu barış, bütün dünyanın alabildiğine silâhlanmasıyla sağlanabiliyor. Bütün uluslar milyarlar harcıyarak zırhlara bürünecek, süngüler takınacak! Bütün bütçeler ordulara bağlanacak! Başka türlü barış olmıyor. Herkesin özlediği barışı kurtarmak için insan aklının bugüne dek bulabildiği tek yol, herkesin eline kılıçlar tüfekler vermek olmuştur. Barışçı insan dehasının bulabildiği tek yol, en ezici bir askerlik makinesinin yükünü sırtlamak ve sürdürmek olmuştur. Bir başka yıldızdan bakan, bunca silâhların parıltısını gören ve kaldırımlarımızda dolaşan bunca ağır topların, atış alanlarında denenen bunca mermilerin gürültüsünü duyan bir gözcü yeryüzündeki ulusların birbirlerine saldırmak üzere olduklarını düşünmez de ne yapar? Böyleyken bir de devlet başkanlarının konuşmalarını, herkesin durmadan barış söylevi çektiklerini duyunca ne der bu adam? Ya iki yüzlülük der, ya da çılgınlık. Beğenin beğendiğinizi.

Hak ve Halk

Bir yandan devrim pahasına da olsa, savaşı önlemeye ve türlü belâlara katlanarak ulusların bağımsızlığını korumaya çalışmak güç olduğu kadar yüce bir iştir; işçiler bilir bunu. Bu şanlı ve korkunç sorumluluğu yüklenen sınıf sonsuz bir çaba harcayarak kendini eğitmek, düzenlemek, hem işinde usta hem de kahraman olmak zorundadır. Bunca azgın karmaşık olayları önceden bulacağı rahat bir formülle dizginliyebileceğini sanacak ka-

dar saf değildir. Soyut bir şema, karma-karışık ve korkunç buhranlarda insanlara yol göstermeye yetmez. Ama şu gerçek de su götürmez: Her ulusun bağımsız olarak yaşaması uluslararası sosyalizmin şaşmaz isteğidir. Bütün yurtları yurt bezirgânlarından, savaş tellâllarından, para babalarından kurtarmak, bütün uluslara demokrasi ve barışı geliştirme olanaklarını sağlamak, yalnız büyük insanlığı gerçekleştirecek olan uluslararası sosyalizme ve dünya işçilerine hizmet etmek değil, kendi yurduna da hizmet etmektir.

Uluslararası sosyalizm ve yurt kavramları birbirine kenetlenmiştir artık. Ulusların bağımsızlığı, en üstün güvenliği uluslararası sosyalizmdedir; Uluslararası sosyalizmin en sağlam, en soylu dayanakları bağımsız uluslardır. İnsanın şöyle diyeceği geliyor: Uluslararasıcılık az oldu mu, insanı yurdundan uzaklaştırır, çok oldu mu yaklaştırır. Yurtseverliğin azı insanı uluslararası sosyalizmden uzaklaştırır, çoğu ise ona götürür.

(Çeviri : S. E. - V. G.)

o

NOTLAR:

DÜŞÜNÜRKEN...

Muzaffer BUYRUKÇU

Yeni bir toplum düzenini düşünenleri yargılıyan iki organ vardır :

Biri, mutluluğu istenen ve onun için savaşa girişilen halk, öteki halkın da yargılandığı adalet kurumu. Halk, çoğun geleneklerin, geleneklerden gelen korkuların baskısından kurtulma bilincine varmadığından, ona kendini özgürce yönetme, seçme hakkı tanımadığından ötürü, kurulu düzenden başka bir düzende soluk alamıyacağı kanısıyla; bu her an yakındığı bir sürü değişmez acılarla dolu yaşantısını, daha insanca bir yaşantıyla değiştirecek düşüncelerin karşısındadır her zaman. Bu yüzden de ya devrimcilerden uzaklaşmak ya da onları, kokuşmuş evrenlerinin sınırından uzaklaştırmak ister. Bu tutum, devrimciler güçlüyse bir zarar vermez. Aksine düşüncelerinin doğruluğunu deneme olanağını bulabildikleri ve tepkileri yaşadıkları için savaşma güclerini arttırır ve eylemlerini, bu tepkilerden edindikleri bilgilerle olumlu sonuçların alınacağı alanlara yönetirler. Ama her zaman böyle olmaz bu. Devrimcilerin davranışı, kendilerini daha iyi durumlara geçirmek için değil de, küçük yaşantılarının olanaklarını yok etmek anlamında yorumlanırsa ve bu-tutum-halkın üstünde kurdukları her türlü eğemenlikleri ellerinden kaçıracaklarını, çıkar kaynaklarının kurutulacağını bilenlerce, yaygın bir hale getirilirse, devrimcileri uuzaklaştırmakla kalmaz, bir gün uzaklaştırılan yerden -kendilerine yapılan işlemin kiniyle-döner ve düşman-

lıklarını daha kesin bir biçimde sürdürürler korkusuyla, yok eder. İşte bu halka, devrimcilerin yok olmasının, kendi mutluluğunun yok olması anlamına geldiğini anlatmak gerekir.

Halka kendini, çıkarlarını tanıtmadan hiçbir devrim tam olarak gerçekleşmez.

Yürürlükte olan yazılı ve yazısız yasalar, kişileri kaynaştırmak, anlaşmazlıkları yaratan her şeyi ortadan kaldırıp bir bütün yaratmak için değil, kişileri birbirlerine düşman edip -tekliğe-sürgün etmek için yaşatılmaktadır. (Her koyun kendi bacağından asılır). Çünkü, böyle, teklerin birbirine düşman olduğu, dayanışmaları sağlıyacak öğelerden uzak tutulmuş bir topluluğu yönetmek çok kolaydır. ve yöneticilerin de binlerce yıldan beri uyguladıkları yöntem budur.

Kişilerin, birbiri arasındaki düşmanlıkların kimlerin işine yaradığını araştırarak, temelleri anlaşma üzerinde kurulmuş bir topluma varılabilir ancak.

(İnsan ne olmak için doğduysa onu olur ve bunu istemeden, hattâ bütün aykırı iradelere rağmen olur.) diyor Rémy de Gourmont. Gerçekten öyle mi? Toplumsal koşullar elverişli olmazsa, kişi doğuştan getirdiği yeteneklerini gerçekleştirebilir, (olmak istediği şey) olabilir mi?

Kişileri, ereklerine ulaştıran yazgılar değil, koşullardır.

Bizim toplumumuzun karakterinden söz edilirken -Geri kalmış ülke-deyimi kullanılmaktadır. Oysa bu yanlıştır. Bir ülkenin kişileri kendi istekleriyle değil, onları yönetenlerce geri bırakılmıştır. Bunun üzerinde durmak, halkı suçlıyanları suçlamak gerekir.

Benim gerçeklerimi en doğru ve kesin olarak belirten satırların altını çizerim. Bir kitapta ne kadar çok altı çizilecek satır bulursam o kitap, elimden düşürmediğim, sıksık başvurduğum, her okuyuşta düşüncelerimin alanını

genişleten bir kaynağın tükenmezliğini bulduğum bir kitap olur. Bu gerçekleri varlığımın temelli gerçekleri arasına yerleştirir, sağlam sandığım ve iğretiliklerinin yeni farkına vardığım gerçekleri atarım. Bu gerçekler, hiçbir zaman eskimiyecek ve karakterinden bir şey kaybetmiyecek kadar güçlüyse, onları, insanın ölmez yanlarıyla ilgili bir bölüme ayırırım.

Kimi zaman bu gerçekleri çağlardan geçiriyor, kölelik düzenine, derebeylik düzenine, demokrasi düzenine yerleştiriyorum.

Tümüyle, çağlardan çağlara geçerken gücünden hiçbir şey yitirmiyen gerçeklerle dolu bir kitaba rastlarsam, deliye dönerim. Tekrar tekrar okurum ve onu kutsal bir kitap değerinde görürüm. Benim düşüncelerimi aşan, bana, içinde yaşadığım evreni bütün ayrıntılarıyle gösteren, kendime ve çağıma olan yabancılığımı böylece ortadan kaldıran bir kitap karşısında en büyük mutluluğu duyarım. Kendimi eleştiririm, neyi bilip neyi bilmediğimi, neyi ne kadar, neye göre bildiğimi, tutumumun, davranışlarımın yerinde olup olmadığını araştırırım. Yeryüzünün binlerce sorunlarını çözmeye çalışanlarla ayni düşüncede olup olmadığımı sorarım. Çağımızdaki davranışların nasıl olması üzerinde düşünürüm. Şimdiyedek erdem bildiğim, bana erdem diye belletilenlerin temellerindeki korkunç çıkarların, toplumu örümcek ağı gibi kuşatan geleneklerden hangisiyle ilgili olduğunu ortaya çıkararak varlığımdan sürgün ederim. Bozulmıyan, sapa sağlam evrenler ararım. En doğru, en sarsılmaz düşüncelerle ölümsüz bir yapıyı kurmaya çalışırım.

Bir kitapta, altını çizeceğim satırlar yoksa, o kitap bana bir şey vermiyen, milyonlarca sayfa kalınlığında olsa bile, benden uzak duran kitaptır.

BİZDEN OLMAK

İsmet Zeki Eyüboğlu

Anadolunun, daha doğrusu Anadolu toprakları üzerinde yaşamış, bu gün yok olduğu söylenen ulusların torunları olan bizlerin ortaçağın karanlığından günümüzün bilgisiyle beslenen aydınlığa çıkması aktarmaya dayanan çalışmaları değil gerçek kaynağa yönelmeyi gerekli kılar. Bu tutum bizim için bir yaşama ortamı bulmak demektir. Ortam bir kuruma yaşaması, gelişmesi yolunda yararlı besini veren alandır. Biz böyle bir alandan, bilgi ile düzenlenen, ilkelerle temellendirilen ortamdan yoksunuz. Batıdan almak istediğimiz bütün kurumların yaşadığı ortamı tanımıyoruz, Batının beslendiği gerçek kaynakları bilmiyor, bilmek istemiyoruz. Gelişme, ilerleme kişinin bütün alanlarda, kaynağını bilgide bulan bütün kurumlarda eşit ölçüde başarı göstermesi ile olur.

Bir toplumun yaşama düzenini sağlayan, ona geleceğe kalma gücünü veren ilkeleri kaynağından alması, kendini öyle bir yaşama ortamında bulundurması gerekir. Bütün bilgi kurumları, bilimce olan başarıları ancak eş ortamda, eş ölçüde yararlı, ilerleyici olabilir. Fiziği, kimyası, öteki bilim dalları geri kalmış, başkalarının başarılarını aktarma ile yetinmeye alışmış bir ulusun çağdaş ölçüde gelişmiş matematiği olamaz. Felsefede yaya kalmış bir ulusun resmi, heykeli, şiiri, öteki yaratıcı alanlarda yaşaması gereken başarıları ilerlemiştir denemez. Bu sayılan başarı türleri birbirinden kopmuş, apayrı alanlarda, apayrı yönlerde gelişen, ilerleyen varlıklar değildir.

Dili kendi kişiliğini, kimliğini bulamamış, karmaşık-

lıktan kurtulup açık, seçik, belirli düzene ulaşamamış bır ulusun kendine öz, adı edilmeğe değer başarıları, ileri durumda yaratmaları, yenilikleri de olamaz. Bilgi alanında, varlık ortamında gelişme, ilerleme eş yeteneklerle, eşit başarılarla bir birlik, bütünlük içinde olur. Uygarlık alanında gönlünün uyarınca yön tutturmak, başı boşca gelişmek diye bir durum yoktur. Uygarlık bir başarılar, bir yaratmalar, buluşlar bütünlüğüdür, birliğidir. Bütün buluşlar, yaratmalar, başarılar uygarlık alanında karşılıklı olrak birbirini gerekli kılar, onlar boyuna birbirine dayanır, birbiri üzerinde yükselir.

Bilginin, dilin verdiği yeteneklerle beslenen bütün başarılar belli bir kaynakta birleşir, belli bir çağda, belli yılda başlamaz, derin bir geçmişe doğru uzanır. Biz bütün çalışmalarımızda böyle bir kaynağın gerekliliğine inanamadık, bunun yararlılığını gereğince değerlendiremedik. Yapılmışı, ortaya konmuşu almak kişiye yeni yeni başarılar sağlamaz. Eskilerin «taşıma su ile değirmen dönmez» demesinde bu bakımdan derin bir anlam saklıdır. Biz, bir ulus olarak bizim olanı benimseyemedik, ellere verdik, attık. Topumuz birden bu ülkeye başka yerden gelmişiz, dedik. Peki tutalım ki başka yerden geldik, ne getirdik, hangi ilerletici kurumların kurucusu, başarıların yaratıcısı olduk? Felsefenin, heykelin, tiyatronun, yapıcılığın, bilimin, yaratmaların ocağı olan Anadoluda dışardan getirip de onun içinden doğanları aşan nemiz vardır? Bütün çağdaş Batı düşüncesinin beşiği olan Anadoluda bu başarılar ölçüsünde dışardan gelenlerle gelmiş ne vardır yüzümüzü güldürecek?

Yaşadığımız ortamın bütün başarılarına arka çevirmekle, bizim olanı yabancı saymakla yeni bir tarih yaratmış olamayız, ancak kendi kendimizi kandırırız. Başarısızlığa uğramamızın en büyük suçu burda, bizden olanı bizden ayrı tutmamızda, içinde yaşadığımız ortamı yabancı saymamızdadır.

Uluslar da tek tek kişiler gibi kendi yaratmaları, kendi buluşları ile yaşar. Bir ulusun uygarlığı kendini geleceğe açma gücü ile bağlaşımlıdır. Başkalarının buluşları

ile geçinmek, onların varlığında kendimizi sürdürmeye çalışmak kendi kimliğimizi, kişiliğimizi yitirmenin ilk belirtisidir.

Biz, atmamız, boyunduruğundan kurtulmamız gerekene bütün gücümüzle, dört elle sarıldık, sımsıkı tutmamız gerekeni de bir çırpıda boş bir sanıya kapılarak atıverdik. Başkalarının özünde kendimizi arama kuruntularına kapıldık, bu gün bile böyleyiz. Kendi ortamında ortamsız yaşayan tek ulusuz doğrusu..

Bir Anadolu türküsünde Homeros'u, öyküsünde Herodot'u, ayakkabısında Hititi, oyununda Frigya'yı, horonunda «choro»yu buluyoruz. Bir çok geleneklerimiz, göreneklerimiz bozulmadan, değişmeden, yeniliğini, güzelliğini yitirmeden ilk çağda olduğu gibi yaşıyor içimizde. Köy düğünlerimizde, yayla derneklerimizde, şölenlerde, evlenme, gelin alma, gelin karşılama gibi türlü varlıklarımızda eski Anadolu uluslarının kokusunu duyuyoruz, yaşadıklarını yabancılık çekmeden yaşıyoruz. Bu kurumlar bizim başarılarımızdır, onları bir türlü atamayışımızdan belli. Demek biz onlarla varız, yaşama ortamımız onlarla kurulmuş. Öyleyse gene onların gelişme doğrultusunda giderek koyulmalıyız işe. Yoksa biz Doğu'da oturduğumuzdan dolayı değil, doğulu düşüncenin boyunduruğuna alıştığımızdan doğuluyuz. Bizim yaşamak istediğimiz Doğu ortamı ile yakın bir ilgimiz yoktur bu gün, biz ancak bir takım düşlerin ardından giderek kendimizi eski Doğu uluslarına bağlama kuruntusuna kapıldık. Ne olacak eski Doğu uluslarından olursak, ne kazanacağız, eski Anadoludan olmak, yerlisi bulunduğumuz bu toprakların yetiştirdiği değerleri benimsemek daha kazançlı değil mi bizce? Düşlere kapılmak, kendi varlık kaynaklarımızı başka ülkelerde aramak bize yeni bir yaşama ortamı sağlamaz, biz kendi ortamımızı bulmak, daha doğrusu yetiştiğimiz ortamı tanımak gereğindeyiz.

Bir düşünelim: Arabın «yâ lelli»si, Süryaninin «cübbe»si, Acemin «İsfahan»ı, «rübaî»si bizim oluyor da Herodotun öyküleri, Homeros'un ağıtları, Frigia'nın oyunları, oyunevleri (tiyatroları) etimize kemiğimize karışmış-

ken neden bizim olmuyor? Hititlerin «kubaba»sı Bergamaya «Cybele» olarak geçiyor, Arabın evreninde «Kıble» biçimine giriyor, uzun bir yolculuktan sonra bizim ocağımızın başında bağdaş kurup oturuyor, gitmiyor bir daha. Peki bu sevimsiz, göbekten konuşan, «ayn» çatlatan konuk daha kestirme yoldan, değişmeden, bu toprağın yerlisi olarak gelse başka türlü mü olurdu, ünü mü eksilirdi, yoksa görevi mi? Özde bir değişikliğin olacağını sanmıyorum, yalnız bizim anlayışımızda, yaşama düzenimizde, görüşlerimizde epeyce ilerleme yönünden değişiklik olurdu, buna bütün yüreğimle inanıyorum.

Bugün Maçkanın Meryem Ana manastırında müslüman, hıristiyan, dinli, dinsiz, imanlı, imansız, Türk, Rum. Ermeni, daha bir çok türlü türlü soydan, boydan kimseler buluşuyor, Amerikalısı, Asyalısı, Avrupalısı yüz yüze, diz dize geliyor. Gâvurluk mavurluk kalmıyor da kente inince, işin içine okumuşluk girince çatışmalar, ululanmalar başlıyor. Bu tutum okumanın ereğe uygun olmayışından, köksüz oluşundan ileri geliyor. Hıdırellez ile Arabistandan gelen Hızır-İlyas bizden oluyor da yüzyıllar boyunca ocağımızın başında oturan Troia'lı İlias neden bizden olmuyor Çanakkale bizim oluyor da Çanakkaleli olanlar, Çanakkalenin geçmişini yapanlar neden olmuyor? Daha açık konuşalım Anadolu bizim oluyor da Anadolulular, Anadoluyu Anadolu yapanlar, ona tarih bütünlüğünü, kimliğini, kişiliğini kazandıranlar neden bizden, bizim olmuyor?

Bütün bunlar yaşama ortamımızın bilgi yönünden bilinmemiş, sağlama bağlanmamış olmasından ileri geliyor, Ozanlarımız, aydınlarımız, düşünürlerimiz bu gerçeği anlamak, tanımak istemiyor, kültürün yaşatıcı, yaratıcı gücüne gereken değeri vermiyor. Bir çok Batı düşünürleri, aydınları, ozanları Türklerin derli toplu, düzenlenmiş bir ulus destanı yoktur diyor, biz de bunu doğruluyoruz. Peki İlias kimindir, Odysseus kimindir? Lâtinler Anadoluya, Troia'ya bizden yakın değilken, bu ülkeye en aşağı İlias'ın doğuşundan 1600 yıl sonra gelmişken buralı oluyor da biz doğma büyüme buralı iken neden Anadolulu

olamıyoruz? Bunun nedenini, eksikliğini gene kendimizde aramalıyız. Bizde bir tarih anlayışı, tarih bilinci doğmamış, belli ölçüleri içeren yaşama düşüncesi, varlık görüşü biçimlenmemiştir. Bizim elimizin açıklığı yüzünden işimize yarayanı, bizi ayakta tutacak olanı bile başkalarına bağışlamayı alışkanlık edindiğimiz besbelli bu işte. İkide bir Asyadan geldiğimizi söyleriz, peki geldik Asyadan, göçmeniz bu ülkede iyi, inandık, şimdi ne yapalım gene geldiğimiz yere mi dönelim, bunu yapamayız, yapmak istesek bile bizi oralara şimdi kim koyar?

Seyyid Nesimi bir gazelinde Arap olduğunu, Haşimilerden, Kureyşlilerden geldiğini söyler durur. Bu ona ne kazandırdı, şiirini mi yükseltti, yaratma gücünü mü? Bu durum bir ulus için de böyledir aşağı yukarı, ulusun geldiği dağ önemli değil yaptığı iş, ortaya koyduğu yaratmalar, başarılar önemlidir. Bunu bize anlatacak olan ancak tarih bilincidir. Boyuna şurdan geldim, burdan geldim deyip duran bir kimsenin tarihi, yeri yurdu, bu kavramları içeren anlayışı olur mu, olsada geçerliği bulunur mu, bulunmaz...

Bu anlatılanları içeren bir görüş açısından bakınca uygarlığın bizde sağlam bilgi ilkelerine dayanan bir tarih anlayışı ile başlayacağına inanmaktan başka yapacak iş kalmıyor.

o

DOĞRULAR'A ÖNSÖZ

Bir tek ödev var: mutlu olmak:
ve bir tek erdem: doğruluk.
Diderot

Ferit Edgü

Açıklamasını okuyucunun sağduyusuna bıraktığım bir takım nedenlerin yazılmasını zorunlu kıldığı bu küçük önsöze, büyük bir bilgesel anlam çıkarılmıyacağını bilsem, «Doğrular, haksızların, düzensizliklerin at oynattığı bir toplumda, insanın (bireyin) kendi kendi olmak güçlüğünün, giderek olanaksızlığının yaşanmış bir belgesi» diye başlamak isterdim.

«1905 yılının şubat ayında, Moskova'da Toplumcu Devrimci bölemden (partiden) bir gurup tedhişçi, çarın amcası Büyük Dük Serj'e bombayla bir atak hazırlıyorlar. Bu ataktan önceki ve sonraki pek benzeri olmayan durumlar Doğrular'ın konusu oldu. Bu oyunun bâzı konumları belki olağanüstü sanılabilir-oysa tarihseldirler. Bu, görülebileceği gibi, Doğrular'ın tarihsel bir oyun olması demek değildir. Yalnız, tüm kişilerimin gerçekten yaşamış olduklarını, ve bu oyunda gösterdiğim gibi davrandıklarını söylemek istiyorum. Ben, bir zamanlar gerçek olanı bugün gerçeğe yakın bir şekilde vermeye çalıştım, o kadar. Doğrular'ın başkişisi Kaliayev'in adını değiştirmek gereğini bile duymadım. Bunu

düşleme yetimin (muhayyile) tembelliğinden değil, yalnızca bu insanın yüklendiği görevlerin en acımasızında yüreklerini iyileştiremeyen kadın ve erkeklere duyduğum saygıdan, hayranlıktan yaptım. O günden bu yana oldukça ilerleme oldu, doğru; bu sıradan olmayan kişilerin dayanılmaz bir acı çekiş olarak ağırlığı altında ezildikleri kin, bugün rahat bir yöntem oldu. Bu büyük gölgeleri, onların bu haklı başkaldırmalarını, güç kardeşlik duygularını, öldürmeyi kabul edebilmek için harcadıkları ölçüsüz çabayı canlandırmanın bir nedeni de, böylece bugün bizim doğruluğumuzun (bağlılığımızın) nerde olduğunu göstermek...» (1)

1878'de Vera Zassuliç'in öğrenci arkadaşlarına yapılan işkencelerin sorumlusu olarak gördüğü çarın polis müdürü üstüne tetiği çekmesiyle başlayan devrim öncesi Rus tedhiş hareketinin 1917 devrimine değin olan gelişmesini bilmeden Doğrular'ı anlamak belki bir az güç olacaktır. Uzun bir incelemenin konusu olacak bu tedhiş dizisini, bir önsözün sınırları içinde açıklamaya çalışmak, gerek okuyucuya, gerek konuya karşı saygısızlık olacaktır. Yalnız şu kadarını söylemekle yetineyim ki, bu hemen hemen yarım yüzyıl süren tedhiş hareketinden anlaşılması gereken bireysel ataklardır. 1882'ye doğru yavaşlayan tedhişin çar II. Nikola'nın zamanında, özellikle 1902-1905 yılları arasında yeniden yirmi yıl önceki ateşiyle parladığı görülüyor. Devrimin ancak alttan gelecek topluca bir başkaldırmayla gerçekleşebileceğine inan marx'çılar, bolşevikler, menşevikler, bireysel atakların faydadan çok zarar getireceğini ileri sürüp, bu Toplumcu Devrimci bölemin çevresinde toplanmış genç aydınlar azınlığını mahkûm ediyorlardı. Oysa bu genç **intelligensia** iş

---

1 - Camus'nün 1949'da, Doğrular'ın ilk sahneye konuşu sırasında yazdığı not.

başındakilerin temizlenmesiyle, halkın uyanışı arasında bir bağ kuruyor, bu atakların devrimi çabuklaştıracağına inanıyordu.

Yoksulluğu, tüzesizliği kökünden silecek, eşitliğin, insancıllığın, sevginin güneşli ülkesini kurmak için kendilerini birer kurban olarak harcamayı seçen, eylem içinde de kuşkulu ve umutsuz binlerce genç yürekten bir kaçının öyküsüdür Doğrular. Bu haksızlığın üstlerine «bir ökse gibi yapıştığı» kişiler için gerçekten erinç diye bir şey yoktur. Ya da ok kısa süren bir erinç-ölüme (darağcına) böylece insanlık sırasının savılmasına değğin bir erinç. Daha bu noktada devrimci eylem içindeki çelişiklik ortaya çıkıyor: çünkü devrim «yaşam için, yaşama bir açık kapı bırakmak için.» Bu ülküyle, tek erinci ölümde bulan, darağcına doğru yürüyüşte bir uyuşmazlık var. Nasıl oluyor? Bu soruya birazdan dönmek üzere şimdilik cevabını araştırmayı bir yana bırakalım.

Sartre, **Varoluşçuluk İnsancılıktır** adlı küçük kitabının **Tarih ve İnsan Seçişi** bölümünde şöyle diyordu: «... Hani kendi kendime sorsam: Acaba ortakçılık gerçekleşecek mi? Hiç bilemem! Bildiğim bir şey varsa bu konuda, o da şu: onu gerçekleştirmek için elimden ne gelirse yaparım. Bunun dışında hiçbir şeye güvenemem.» (1) İnancını kalemiyle savunan batılı «tatlı su devrimcisi» ile eylem içindeki eli bombalı devrimci arasında bir ayrım olması gerek. İkincisi, eyleme yaşamını harcayarak katılan devrimci için sorun yalnız başkalarını öldürmek değil, aynı zamanda kendi ölümüdür. Darağcına böylesi açık gözle yürümek, intihar değilse nedir? Yukarda cevapsız bıraktığımız soru burda bir kez daha beliriyor. Bu sorunun ortaya attığı çelişikliği çözümliyecek tek olay, devrimin gerçekleşmesi, devrimci ilkelerini korumasıdır. «Tatlı su devrimcisi» için bu konuda trajik hiçbir şey yoktur. Yaşadığı günlerde devrim gerçekleşir, bir takım ellerde ilkelerinden uzaklaşırsa ondan yüz çevirebilir-

---

1-J.P. Sartre: Varoluşçuluk-çev. A. Bezirci, Ataç Kitabevi, say. 35.

ölmüşse zaten savunucuları bunu yapacaklardır. Ama gelecekteki düzen uğruna eyleme katılmış, bu uğurda canını vermiş devrimci, devrim ilkelerinden uzaklaştığı anda bir hiç için ölmüş oluyor. Bu yüzden de onun geleceğe, daha bugünden sahip olmak istemesi doğaldır. Ne yazık ki bu da mümkün değildir. Öyleyse insan nasıl öldürebilir?

Doğrular'ın kişilerinden özellikle Dora ile Kaliayev'in kendilerine yaptıkları sürekli işkence bu konudadır. Kuşkuyu yenmemiş binlerce inançlı tedhişçiden biri olan Dora'nın sorduğu budur: «Ya bizden sonra gelenler öldürmek için bize dayanacak olurlarsa?» Tedhişçi kaatilliği bir başka çıkar yol olmadığı için seçiyor. Kurbanının ölümünü kendi başıyla ödiyeceği için de, bulunduğu önünde bir kaatil olarak değil, tam tersi bir Suçsuz, bir Doğru, bir Hakkı-Yerine-Getiren-Kişi olarak görüyor kendini. Böylece de hiç kimseye kendini yargılama hakkını tanımıyor. Kendini (çoktan) yargılamış, bu insanlık serüvenine atılmış, bu kurban yaşamını seçmiş olan, kısacası tek yargıç kendisidir.

Karşılaştığı güçlükler yalnız kendi kendini yargılaması, kendini haklı çıkaracak kanıtları bulmak yolunda karşılaştığı güçlükler değildir. Yıkıcılığı seçmiş tedhişçi bu yıkıcılığında bir sınır tanıyacak mıdır? Bu konuda Camus'nün cevabı kesindir: «İyi ve doğru olan tek eylem, sınırlarını tanıyan, onları aşmak gerektiğinde de en azından ölümü kabul eden eylemdir.» Aynı düşünceyi Doğruların başkişisi Kaliayev'de buluyoruz: 2 şubat 1905 günü Büyük Dük'ün arabasına atması gereken bombayı atmıyacaktır. Çünkü arabada Dük'ün iki küçük yeğeni bulunmaktadır. Arkadaşlarına: «- Dilerseniz tiyatrodan çıkışı bekler bombayı atarım-diyor-ama kendimi de beraber.» Doğrular'dan yalnız biri, Stepan yıkıcılıkta hiçbir sınır tanımıyor: Açlıktan ölen binlerce çocuğun yanında bu iki «köpeğin» yaşayıp yaşamamasının ne önemi olabilir? Stepan'ın bu sınır tanımayan yıkıcılığında, kendinden önceki iki büyük tedhişçinin (1) düşüncelerinin yankısını bulduğumuz kadar, devrim ardı oluşacak devlet tedhişçiliğinin, stalinciliğin (yalnız stalinciliğin mi?) sa-

vunmasını da buluyoruz: «-Çocukları (yâni haklı ya da haksız öldürmeleri) unutmaya karar verdiğimizde dünyanın efendisi olacağız, devrim de başarıya ulaşacak.»

Bugün üstünde durulacak sorun, bu herşeyi «mubah» gören devrimci düşüncenin, insana yaşam kapısını gerçekten açıp açamıyacağı değil, bu aşırı uçlar arasında ona (devrime) tüzel soluğunu yitirmeyecek insancıl ortamın kurulup kurulamıyacağıdır. Kısacası bir devrim ahlâkının gerçekleşip gerçekleşemiyeceği. Kaliayev içinde çocukların bulunduğu arabaya bombayı atamıyacağını söyleyerek devrim içinde, bireysel bir ahlâkın sözcüsü olarak beliriyor. Bu geleceğe uzanmış, tüm bir yeryüzünü kaplamak amacında olan serüvenin içinde bu sözcülüğün genelliliği ne olabilir

Sömürülenlerden olmayıp, başkalarına yapılan haksızlıklara dayanamayanlar, yarının tüzel düzenini kurmak için eylemi seçenler için bu seçme, hiç değilse başlangıçta bir ahlâk gereksinmesidir. (2)

Daha devrim gerçekleşmeden, bu daha uzak bir düşken, bir takım devrimciler için bu devrim ahlâkı sorunu yürek ferahlatıcı çözüm yolunu göstermemişti. Gerçekten de, aradan geçen yarım yüzyıldan sonra onların bu kuş-

---

1 - Neçayev ile Tkatçev. Birincisi devrimin gerçekleşmesi için girişilen eylemde hiçbir ahlâk kuralının bulunmadığını savunuyor ve, bunu gerçekleştiriyor. Bu konuda ustası anarşist Bakunin'i bile tiksindiren Neçayev, Dostuyevski'nin dilimize Ecinniler diye çevrilen romanında Verkhovenski adı altında görülüyor. Tedhiş hareketinin ilk gizli birliğini (Toprak ve Özgürlük) kuran Tkatçev, hiç değilse bir noktada Neçayev'i aşıyor: devrim gerçekleşir gerçekleşmez yirmi-beş yaşın üstündeki bütün rusların, yeni düzene uyamıyacakları düşüncesiyle öldürülmesini ileri sürüyordu.

2 - Unutmamak gerek: devrim öncesi intellegensia'sını meydana getiren topluluğun büyük bir çoğunluğu, Herzen'ler, Bakunin'ler, Plehanov'lar soylu, burjuva, zengin katın kişileriydi.

kularında, bu umutsuzluklarında haklı olduklarını gördük. Bugünün kaatilleri suçlarını ödemiyenler, giderek suçlarından birer erdem yapanlar. Kaliayev'in, bu ölümüyle «gözyaşları ve kan dünyasına karşı en yüce karşı koyuşunu gerçekleştirdiğine» inanan devrimcinin ölümünün ardından otuz yıl geçmeden, onu devrime bağlayan ahlâkın yıkıldığını, yeniden bir kana, sürgünlere dönüşün, bu «bilinçli cinayetler» devrinin tanıkları olacaktır devrimci düzende yaşayanlar. Bu kez devrim adına öldürenler bunu kendi yaşamalarıyla ödemiyecekler. «-Ama bu alçaklık olacak.- Kimbilir belki de hak dediğimiz bu. Belki hiç kimse ona şöyle yakından bakmaya cesaret edemiyecek.» Bunu söylemek tedhişçinin idam sehpasına bir hiç için yürüdüğünü söylemek olmuyor mu? Belki. Ama bu son sözleri söyleyen kimya öğrencisi Dora hiçbir zaman eyleme sırtını dönmiyecektir. Çünkü tiksiniyor zorbalıktan. Üstelik biliyor ki başka türlüsü de (öldürmemek, tedhişten caymak...) gelmez elinden. Bu çıkmazda yaşayan Dora, binlerce benzeri gibi bomba yapmaya devam edecek ve... bir kaç yıl içinde çarın zındanlarından birinde ölecektir.

Bu önsözün başında söylemekten kaçındığım, ama gene de söylediğim «kendi kendi olmak güçlüğüne» dönüyoruz gene. Bu seçilecek bir ikinci yolun bulunmadığı ortamda, bir çıkmaz içinde gelişen devrim düşünü bu olanağı vermiyor kişiye. **O love! O life!** Ama hangi aşk? Hangi yaşam? **Not life but love in death...** (1) Evet, aşka yaşam içinde sahip olmanın olanaksızlığı. Yaşama eylem içinde sahip olmanın yarımlılığı: Kaliayev yirmi-yedisinde ölüyor, Dora da bir kaç yıl sonra aynı yaşlarda. Gene de tüm bu umutsuzluğun içinde aranılan bir erinç var. Ama bu aşktan doğacak erinç de yarım, bu umut da yarınsızdır. Dora kendi yaptığı bombayı atacak Büyük Dük'

---

1. - Camus, oyununun başına Romeo ve Juliet'ten şu sözleri koymuştur. «O love! o Life! Not life but love in death.» (oy aşk! oy yaşam! yaşam değil, hayır, ölümdeki aşk.)

ü öldürecek olan Kaliayev'i seviyor. Ama bu sevgisi geleceksizdir. Büyük Dük'ü öldürecek olan bomba, aynı zamanda Kaliayev'i darağcına götürecektir. «-Gerçekten doğruluğu sevenlerin başka bir şey sevmeye hakları yok. Onlar da benim gibi dik, başlar yukarda, gözler bir noktaya dikilir...» İçinde bulunduğu durumun bilincinde olan Dora devam ediyor: Aşkın ne işi var bu gururlu yüreklerde Aşk yavaşça eğer başları. Bizim boynumuzsa dimdik.» Gurur? Evet, ama bir özrü var: «-Biz halkımızı seviyoruz.-Evet onu seviyoruz, doğru. Geniş bir sevgiyle, desteği olmayan, mutsuz bir sevgiyle seviyoruz. Ondan uzakta, kendi kendimizin düşüncelerine gömülü, öylecene yitmiş, yaşayıp gidiyoruz işte. Ya halk? O... o seviyor mu bizi? Biliyor mu bizim kendisini sevdiğimizi? «Kaliayev'in cevabı:» -Ama sevgi dediğin bu, herşeyi vermek, geri dönüş umudu olmadan herşeyi feda etmek. «Geri dönüş umudu olmadan... çevirelim: ölüme doğru olan yürüyüşte. Bu haksızlığa karşı olan savaşın yürüyüşünde Doğrular, bu «kendilerinden daha büyük olmaya mahkûm olanlar» için tek avuntu inansın yüceliğini gelecekte değil, ölümde, kendi ölümünde, açıkcası intiharında bulması. Kısırdöngü. İntihar sözcüğüyle doğaötesi (metafizik) alana mı giriyoruz? Belki. Ama burda bu konu üstünde duracak değilim: okuyucuya da cevaplandırması gereken bir kaç soru bırakmak gerek.

o

BİZE YOLLANAN ESERLER :

o **BİLİMDEN YANA** (Deneme-Eleştiriler): Asım Bezirci, Oluş Yayınları: 1, İstanbul 1963, 4 lira.

o **Sezuan'ın İyi İnsanı** (Oyun): Bertolt Brecht. Çevirenler: Adalet Cimcoz - Teo. İzlem Yayınları, Sanat Dizisi: 16, İstanbul 1964, 180 Sayfa: 500 kuruş.

o **Otelci Kadın** (Oyun): Carlo Goldoni. Çeviri: Coşkun Tunçtan. İzlem Yayınları, Sanat Dizisi: 14, İstanbul 1964. 74 Sayfa, 250 kuruş.

o **Biyoloji Açısından İnsan:** Jean Rostand. Çeviren: Ender Gürol, Varlık Yayınları, Faydalı Kitaplar: 33, İstanbul 1964, 164 Sayfa, 5 lira.

BİLİM İŞÇİSİ

ORHAN BURİAN

M. Başaran

Orhan Burian'ı tanımak bir mutluluktu: kişinin ne değin kusursuz, ne değin erdemli, ne değin tam olabileceğini görürdünüz onda. İnsana güveniniz, saygınız artardı; yaşamımızı güzelleştiren, yüceleştiren ululari düşünürdünüz.. Derin bilgisi, hoşgörüsü, sürekli etkisi, alçakgönüllülüğüyle bizim toplumumuzda benzerine güç rastlanır bir «bilim işçisi» sanat eriydi o...

On bir yıldır susuyor. Ama «yaşıyan yanlarını bilenler ve sevenler onunla ayrılmamacasına beraber. Yeni Ufukları her açışımızda sevimli yüzüyle karşımızda» Sağ duyunun erdemin konuştuğu yerde onun sesi.. Gerçi on bir yıldır mektubunu alamıyorum ama; on bir yıl önce yazılmışlar ince kahverengi yazılarıyle cemre düşmüş topraklar gibi gözlerimin önünde kımıldanıyor;

«... Ben ancak şuna inanıyorum: yaşadığımız ve başkalarına faydalı bir yolda çalışabildiğimiz için sevinmeliyiz. Eğer bu şartlar her gün varsa her gün bayramdır. Bunun için de bence hiçbir gün öbüründen farklı değildir...»

«... Profösörlük de benim için aynı derecede ehemmiyetsiz ve mânasızdır. Hattâ cakacılık sayılmasa reddederdim. Çünkü profösörlük bana gerçekten bir değer katmaz; ben Prafesör olduğum için Orhan Burian değilim ki! Orhan Burian olduğum için profesör demişler. Yâni, aslında ne isem bu takıntı olmaksızın yine oyum. Bizde bu zihniyetin biraz olsun yer etmesi lâzımgeldiğine

inandığım için sözü böyle uzattım. Şekil düşkünlüğünden kendimizi sıyırmağa adsız bir tevazu ile çok çalışmağa muhtacız. Belki «teferrüt» denen seçilmenin de bir haysiyetlisi vardır. Ama umumî seviyenin bu kadar düşük olduğu memleketimizde herşeyden önce «teferrüt» bize utanç vermeli. El birliğiyle umumî seviyeyi makule eriştirelim hele; ondan sonra adlara takılacak bütün önlükler mubah olsun...»

«... Bütün dâvâ öğrenileni hayata uygulayabilmekte: Bizim zaafımızsa orada; bilgi ile yaşamak arasında bir ilgi kurabilmekten uzağız. Batı medeniyeti bunu yapmış. Bakıyorum biz aynı adamları okuyoruz, aynı fenni öğreniyoruz, hattâ sakız çiğnemek, Noel kartı göndermek kabilinden aynı itiyatları benimsiyoruz; fakat bir düşünüşün, bir hayat görüşünün ifadesi olarak yaşayışımız hiç değişmiyor. Kaderci, tembel, kıskanç ve merhametsiziz...»

Yaşadığına, başkalarına yararlı olabildiğine sevinmek... Bildiğini uygulamak, düşündüğü gibi yaşıyabilmek... Mevkilere, «önlük» lere değil, gerçek benliğe önem vererek «adsız bir tevazı ile» çok çalışmak... Orhan Burian buydu işte. Onunla «ayrılmamacasına beraber» olan öğretmenimiz Vedat Günyol, Yücel'de Yeni Ufuklar sayfalarında kalan yazılarının bir bölüğünü DENEMELER — ELEŞTİRİLER adıyla bir kitapta topladı bugünlerde. Gerçi insan, bilim adamı, sanatçı Burian bu kadar değil, değil ya gene de gücünü değerini ortaya koyabiliyor kitap; beğeniyle, yararlanarak okuyoruz. Sağlam bir kafa, güvenilir bir beğeni açısından düşünsel yaşamımızın, yazınımızın oluşunu izliyoruz.

1947 yılı mart olayları sırasında Cumhurbaşkanı İnönüye gönderilmiş bir mektupla başlıyor kitap. Toplumsal yaşamımızda utanç verici bir yıldır 1947 millî eğitimimizin başında Hitler perçemli bir adam vardır. Enstitüler «kominist yuvası» sayılarak baltalanmaktadır. Tonguç İlköğretim Genel Müdürlüğünden ayrılmıştır. Hasan Âli - Kenan Öner dâvası sürüp gitmektedir. Alnında «Hakikî mürşit ilimdir» yazılı fakülteye saldırılmakta, tertipler yapılmaktadır. İnsan haysiyeti, bilim özgürlüğü

pervasızca çiğnenmektedir. Nicelerinin susmayı yeğlediği o günlerde Orhan Burian «Bir Türk Yurttaşı ve bir bilim işçisi olarak» devlet başkanını uyarıyor, göreve çağırıyor; hakkı, özgürlüğü savunuyor mektubunda. Zamanına göre gerçek aydının cesur tepkisidir bu...

Humanizma üstüne, eğitim üstüne yazılar geliyor bundan sonra; Öne sürülen düşünceler doğruluklarından, tazeliklerinden bir şey yitirmemiş, günümüze de ışık tutuyorlar. Humanizmanın batıdaki gelişimi inceleniyor ilkin, batı uygarlığına yol açan anlayış saptanıyor:

«1 — Insan, Tanrının bir avuç balçığı diye küçük görülmeyip, insan olarak önemle ele alınmalıdır.

2 — Tabiat, Tanrının sanatının bir eseri olarak seyredilmeyip insan ortamı olarak incelenmelidir.»

Batılılaşmağa çalışan bir toplumun bu düşünce devrimini, dogmalardan kurtulmuş araştırıcı kafayı iyiden iyiye anlaması gerek. Humanizmanın bize göre anlamı araştırılırken yazılışından yirmi yıl sonra şu satırları okumak nerelere düştüğümüzü göstermesi bakımından çok ilginç: «Türk devrimi bilimsel sıfatına lâyık olan gerçeğe erişmek ödevini genç kuşaklara bırakarak, İslâmlığın dogmalarını kökünden söküp atmıştır. Bugün Türkiye için özlediğimiz humanist kafanın «artık dogmalardan silkinelim» diye haykırması boşuna olur.»

İmam Hatip Okullarının, Islâm Enstitüsünün, İlâhiyat Fakültesinin nurcuların, aydın din adamı savunucularının gürül gürül çalıştığı din ticaretinin alıp yürüdüğü 1964 Türkiyesi için öyle mi ya?.

Evet, önce humanist kafa... Böyle bir kafa yaşamın devinim olduğunu, değişiş olduğunu kolayca kavrar. «tek bir doğru, tek bir güzel, tek bir iyi vardır, o da benim gösterdiğimdir» diyerek dondurmağa, taşlaştırmağa kalkmaz yaşamı; ilerlemelere engel olmağa kalkışmaz. Yurda, insanlara yararlı olmanın çeşitli yolları bulunabileceğini kabul eder.

Sonra çıkarcılığın, bencilliğin kökünü kazımak...

Humanist kafanın yaratılması da, bencilliğin kökünün kazınması da bir eğitim işi değil mi? Burian bu ko-

nuda da en ileriyi tutuyor, en ileriyi savunuyor. Bir gün gerçekten eğitimde devrim yapacaklara: Eğitim sistemimiz, Orta Öğretim, Yıkıcı Zihniyet ve Köy Enstitüleri adlı yazılar yetkinlikle yol gösterecektir. O zaman «Ders proğramları genç belleklere onları birer sömürge sayarmış gibi» verilmiyecek, «Bu memleketin ne zaman, ne kadar, ne türlü bilgide adama ihtiyacı varsa onlar yetiştirilecek, memleketin daha rahat yaşaması için çalışılacaktır» «Temelleri yeniçağ kafasiyle atılan devrimin aynı kafaların eseri olan yapılara ihtiyacı vardır» Köy Enstitülerinin dört elle sarılmamız gereken bu türlü kurumlar olduğu anlaşılacaktır. «Aslına bakılırsa Köy Enstitülerini kötüliyenler de gerçeğe karşı esrarlarının tarafını tutmaya kalkan dumanlı ortaçağ kafalarıdır.»

Orhan Burian Atatürk'ü Asyanın Renaissance'ı saymaktadır; buraya değin değinilen düşünceleri de kendisinin devrimin özlediği humanist kafa olduğunu göstermeğe yeter. Kitaba alınan otuz beş yazının herbiri titiz bir inceleme, araştırma, derin bir bilgi ürünü. Yazınımıza eğilen yazılara gelince... Ataç'ın en beğendiği eleştirmen Orhan Burian'dır. Denemeler - Eleştiriler'i okuyanlar Ataç'a hak verecektir.

o

BİZE YOLLANAN ESERLER :

- o **Yeni Dünya** (Roman): Aldous Huxley. Çeviren: Ender Gürol, Varlık Yayınları, Büyük Eserler Kitaplığı: 62, İstanbul 1964, 192 Sayfa 4 lira.
- o **Güneş de Doğar** (Roman): Ernest Hemingway. Çeviren: Filiz Karabey, Varlık Yayınları: 61, İkinci Basılış, İstanbul 1964, Fiyatı: 4 lira.
- o **Kırmızı Işıklar** (Roman): Georges Simenon. Çeviren: Samih Tiryakioğlu, Varlık Yayınları, Polis Romanları: 4, İstanbul 1964. 133 Sayfa, 3 lira.
- o **Analar ve Çocuklar**: Dursun Akçam. Varlık Yayınları: 236, İstanbul 1964, 3 lira.

HOCAM ORHAN BURİAN

Suat Taşer

«Çan» yayınları vaktiyle iki dergide (1) çıkan yazılarınızı «Denemeler, Eleştiriler» adı ile bir kitapta toplamış. Yaşasın «Çan» yayınları, çok yaşasın!

Kitabın ön kapağı içine, yakından bildiğim o olgun alçakgönüllülüğünüze denk düşen sade, ufak bir fotoğrafınızı da koymuşlar. İyi etmişler.

Kitabınızı, bir dost elini okşar gibi okşadım, fotoğrafınıza dakikalarca bakakaldım.

Düşüncelerim, duygularım, hayallerim çekti beni, yirmi yıl öncesine götürdü.

Devlet Konservatuvarı tiyatro bölümü sınıflarından birinde, şimdi çoğu sahnemizin değerli sanatçıları olan o zamanki öğrenci-arkadaşlarımla sıralara oturmuş, sizi dinliyoruz. Bize batı edebiyatının ustalarından sözediyorsunuz; Voltaire'in kilise bağnazlığı ile nasıl savaştığını, Swift'in yaşamını, Gulliver'in serüvenlerini, Diderot'nun yaptıklarını, sonra Homeros'u, Aristo'yu... anlatıyorsunuz. Saatler, günler eriyip gidiyor ve siz hep anlatıyorsunuz. Aktör ya da aktris olmada bu anlatılanların gereğini yeterince kavrıyamıyanların arada sırada sordukları kof sorulara, o ünlü gülümseyişinizle yaldızladığınız acı biber niteliğinde karşılıklar veriyorsunuz. İyiden, doğrudan, güzelden indirim yapmıyorsunuz, yaptırtmıyorsunuz. Güler yüzle başlayıp güler yüzle biten dersleriniz bütün öğrenci arkadaşları saygı ile donatıyor, sevgile ısıtıyor ve iğneli bir uyarma ile kendine getiriyor. Sizi derste de seviyoruz, dersten sonra da.. Okulun koridorunda,

---

(1) **Yücel ve Ufuklar.**

bahçesinde, yemekhanesinde, yatakhanesinde hep sizden konuşuyoruz. Hafta sonu tatillerinde dayanamayıp evinize gelenlerimiz oluyor. Gene her zamanki güler yüzünüzle karşılıyorsunuz. Elceğizinizle yaptığınız o aydınlık-kırmızı, o buruk çaylar içilirken hem dinliyor, hem anlatıyorsunuz. Biz, dinleyişinizi de seviyoruz, anlatışınızı da... Ayrılıp okula dönüyoruz. Okula dönerken de seviyoruz sizi. Bilginizi seviyoruz, açık sözlülüğünüzü seviyoruz; doğrudan, iyiden, güzelden, haklıdan yana oluşunuzu seviyoruz; sanat, edebiyat sorunlarını, aklı, vicdanı yiğitçe savunuşunuzu seviyoruz; ulus severliği, yurtseverliği çıkarcılık açıcısandan sevmeyişinizi seviyoruz, olgun kişiliğinizi seviyoruz. Kısaca, SEVİYORUZ!

Yazımı, «Denemeler, Eleştiriler» isimli yeni çıkan kitabınızdan aldığım «Anış» başlıklı o özlü dizelerinizle bitiriyorum:

«Ölülerini kim anmak istememiştir ki? Ama içte duyulan bu anmak isteği nerden geliyor? Gerçekten anmak, sanırım ki, sevmekten başka birşey değil. Çünkü sevmek bir hâtırayı hiç ayrılmamacasına içinde yaşar tutmaktır. Neye sevgimiz varsa o şey içimizde yaşıyor demektir. Böylece, ancak içimizde yaşıyan şeyler sevdiğimiz şeyler oluyor. O halde anmak ne diye? Eğer sevgimiz yaşıyorsa, içimizde ve taze demektir. İnsan sevdiği kadar, diri ölü, sevdiğini hep anıyordur. Yok eğer sevgi içimizde yaşamıyorsa o vakit de bütün çırpınışlar boşunadır: Zorla dirilmez; sever görünmek sahteliğine düşeriz: Dostluk çabasiyle sahte oluruz. Gerçekten sevdiklerimizde, ölmiyen, içimizde hep yaşıyacak yanlar bulalım ki, onlar her zaman anılsınlar. Yoksa anma törenleri, yaslar boştur. Hele yas küfürdür de: Çünkü ölen bir şey için acılanmadır. Oysa, sevgimiz sürdükçe ölen bir şey yoktur. Sevgimiz unutulduktan sonra ise bir şey sağ kalmamıştır. Ölenimiz unutulduğu gün ilk ve son defa ölür. Ölülerimiz için anma ve yaslanma törenlerinden vazgeçelim. Yaşıyan yanlarını bilmek ve sevmek onlarla ayrılmamacasına beraber olmak demektir. -1956, O.B.»

Sevgimiz sürüyor, Hocam!

ÖRDEK HÜSEYİN

Fakir Baykurt

Adı Hüseyinmiş galiba, bir adam varmış. Alınganın biriymiş. Köyde ondan alıngan, ondan kuşkulu kimse yokmuş. Biri çıkıp bir lâf edecek olsa, hemen bu lâfın kendisiyle ilgili olduğunu sanır, huylanırmış. Bu Hüseyinin burnu biraz uzunmuş. Atalar, insanların burunlarında kusur bulmanın ayıp olduğunu söylemişler, ama ne yapalım, Hüseyinin burnu uzunmuş. Galiba bu yüzden, kendisine «Ördek Hüseyin» diyorlarmış. Ördek Hüseyin aşağı, Ördek Hüseyin yukarı. O da buna çok kızıyormuş. Kim kendisine ördek dese, küplere biniyor, dünyayı onun başına yıkıyormuş. Bu yüzden millet de kendisiyle arkadan alay ediyormuş.

Ördek Hüseyin o kadar kuşkulu imiş ki, millet kendisiyle yüz yüze alay edemeyince, şöyle düşünürmüş: «Öyleyse bunlar başka bir hileye baş vuruyorlar. Belki de içlerinden alay ediyorlar benimle. Belki de, hiç sezilmiyen, bilinmiyen, gayet ince, gayet örtülü yollar kullanıyorlar. Eloğlunda yetmiş bin hüner! Belli mi olur?...»

Bu kuşkular Hüseyini yiyip bitiriyormuş. Karşılaştığı herkesin her sözüne, her hareketine, gözünü dört açarak, ince ince dikkat ediyormuş. Hele biri boş bulunup da bir «ördek» dese mahvoluyormuş. Yüzünün görünüşüyle, birçok davranışlarıyla, huyu suyuyla yarı yarıya bir ördeğe benzediği halde, vatandaş Hüseyin ördeklikten iğreniyormuş.

Bir gün yanına bir arkadaşı gelmiş. Hüseyin bu arkadaşını biraz severmiş. Çünkü onun, bir tek onun, alaycı

olmadığına inanırmış, biraz bu yüzden kalkmış karşılamış arkadaşını, yer göstermiş, çay kahve sunmuş. Sonra da:

«Ee, anlat bakalım, dışarda ne var ne yok?» diye sormuş. Sormuş ama, gözlerini de arkadaşından hiç ayırmıyormuş. Acaba bir fırsatını bulup alay edecek mi, çaktırmadan bir söz dokunduracak mı diye hep uyanık duruyormuş.

Arkadaşı :

«Valla,» demiş. «Dışarda hava biraz bulutlu. Biraz da rüz...»

Arkadaşı, «Biraz da rüzgâr esiyor.» diyecekmiş. Demesine kalmadan, bizimki hemen yerinden kalkıp bu eski arkadaşın suratına şamarı yapıştırmış :

«Hain, namussuz, kalk, çabuk git evimden!» diye de bağırmış.

«Dur kardeşim, Hüseyinciğim, ne oldu sana, dur hele...»

«Yoook, duramam! Sen bana ördek dedin...»

«Nereden çıkardın bunu yahu... Ne zaman dedim?»

«Bilirim ben, sen bana bal gibi ördek dedin...»

«Yok kardeşim, ben hava bulutlu dedim!»

«Tamam, hava bulutlu demek ne demek?»

«Ne demek »

«Yağmur yağacak demek.»

«Peki ne var bunda?»

«Ne var olur mu? Yağmur yağınca göl olur.»

«Göl olsun, sana ne?»

«Hâlâ inatlaşıyorsun öyle mi? Peki söyle bana, gölde ne yüzer?»

«Ne yüzsün Hüseyinciğim, kuğular yüzer, balıklar yüzer...»

«Sus, sus... Şöyle yakın gel. Gölde ördekler yüzer....»

«.................!»

Zavallı arkadaş, hayretten küçük dilini yutmuş:

«Pes be! Sen gerçekten ördekmişsin de, benim haberim yokmuş!» demiş, çıkmış gitmiş Ördek Hüseyinin evinden.

DÖNÜŞ

Tezer Özlü

Elimin ne değin uzayabileceğini bilemiyorum. Karşıdaki sayısız pencerelere. Önündeki kurumuş ağaca. Belki de gerilmiş ipe değin. Kalabalık. Çığlıklar. Tüm kollar havaya kalkıyordu. O şapkasını çıkardı başından. Gözlerinden yaşlar belirdi gene. Ben belki de her gece aynı yerde oturuyorum. Düşünmemek için. Konuştukları sözler kulaklarıma değin geliyor. Duymuyorum. Gözlerim hep onlarda. Gözleri yaşlıyken bir daha göremiyecekti beni. Oysaki hep karşımda. Hep o. Tahta evimizin ardından bir tepe yükselirdi. İnce bacaklarım oraya tırmanır. Kasabaya bakardım. Sessiz. Soğuk. Tahta evler hep. Suyu kurumuş bir dere yatağı. Derin. Aşınmış. Halkın kirli siyah yüzleri. Kasabaya giren yolun hemen başında bir mezarlık. Yıkık. Baharda karın altından çiçekler fışkırır. Güneş çıkınca tüm topraktan buharlar yükselir gökyüzüne. Zaman hiç geçmiyor. Hep aynı ince bacaklar. Kafamı yorganın altından çıkaramıyorum. Çıkarırsam düşlerim yok oluyorlar. İnce kemikli bir eli var. Benim elimi bıraktı. Büyük bir yapıya girdi. Orada ölecek birisi var. Öldü belki de. Ben bahçede kaldım. Havuzun kenarında oturdum. Onu bekledim. Gelsin. Elimi tutsun diye. Ufak adımlarla çıktı. Bana yaklaştı.

— Ölmüş mü?

— Hayır.

Öldüğünü anlamıştım. Ben de öldüm. Babam da. Hepimiz. Sonra ufak kasabada dolaştık. İnce bacaklarım açıktı. Babamı bekledik. Geldi.

Bir zamanlar babam büyük bir masa yapmıştı. Onun

yaptığı tek şey bu büyük masa. Eline bir kitap aldı. Oturdu.

— Kalkmıyacağım artık-dedi. -Kımıldamıyacağım.

Yüzünü göremiyorum. Gövdesi hep karşımda. Yıllardır. Elindekini okuduğuna inanmıyorum. İnandığım hiçbir şey yok. Bu yüksek evin altındaki boşluğa değin uzayan derinlikten başka. Kitabın harfleri silik. Kalabalık kentlerde. İnsanlar akar. Araçların gürültüleri. Trenler. Uzun yollar. Uzaklarda bir gemi olabilir belki. Keh. Keh.

Bir şey söyle.

Bitsin. Her şeyi bitirsin. İşin çok başındayız daha. Bitsin. Tümüyle. Kapıyı, pencereleri, insanlar sarıyorlar. Bir iki adım atabilsem. Hep onun iniltileri. Bir kere sarılmayı denedim ona. Tüm etleri koptu. Yalnız bir iskelet kaldı kollarımda. Her gece tırmandığımız merdivenler. Tavan arasındaki küçük odada. Burada. Oturduğum masanın kenarında her gün kendime yeni, yeni ölümler hazırlıyorum. Küf kokan bir yapının kapısını güçlükle açabildim. Ağırdı. Omuzlarıma yıkılacak gibiydi. İçeri girer girmez sessizce onların odalarına sokuldum. Soluyorlardı. Yapacak başka birşey yok. Her gece herkesin soluğunu dinliyorum. Kitap düştü elinden.

— Baba?

Gözleri açık. Solumıyacak artık. Hep ona bakacağım ben. Elleri kımıldamıyor. Ağzı aralık. Yatıyorum. Gözlerim tavanda. Karanlık bir yerlerde uçuyorum. Ağaçların arasında o beliriyor. Ona doğru gitsem tutacağım. Başım dönüyor. Birisi yatırmış beni. Bütün içimi söküyor. Ağırlığımı yitirdim. Uçarken. Artık dönmek istemiyorum. Döneceğimi, ayağa kalkacağımı biliyorum. Bilmiyorum. Duvarlar uzuyor. Uzuyor. Bir kedi sıçradı cama. İnliyor. Bense ölümleri tatmak istemiyorum. Yorganın altında kalacağım hep. Hep masanın başında oturacağım. Bir takım yüzler geçiriyorum gözümün önünden. Saçlı. Kel. Gözsüz. İnsan yüzleri. Sonra tek, tek eller. Herkesin eli boynunda. Camdan baksam. Belki de herkes boşluğa atıyor kendini.

Neden bağırıyor o?

Yeryüzünde kimse kalmadığı için mi?

Herkes.

Uyumayı denesem erkek organlı kadınlar görüyorum düşümde. Hepsi oralarını tutuyorlar. Boşalırken bağırıyorlar. Ölürcesine.

Eğleniyorum canım. Gerçekten büyük bir eğlence. Masa başında otururken ne eğlenceler buluyorum kendi kendime.

Eline ufak bir bavul almış. Gitmek üzere. Kafasını sallıyor. O tüm süresini yollarda yitiriyor. Oturduğu zamanlar yazı yazıyor. Veya hiçbir şey yapmıyor. Neler yazdığını bilmiyorum. Kelimeleri ard arda diziyor. Herhangi bir sözcüğü.

O ihtiyar belirdi bilincimde. Onu bir kere köpeği ile sevişirken görmüştüm. Tahta, yıkık bir evde. İhtiyar inliyor, köpeği sıçrıyarak yanında geziniyordu. Sonra ihtiyarın şeyini yalıyordu. Şimdi ise kente gelmişler. İstasyonun içindeki süt satılan yerde ayakta duruyor. Köpeği de ayakkabılarını yalıyor. Parmaklarının ucu ile sütüne ekmek batırıyor. Sonra kendi kendine söylenerek çıkıyor. Kalabalığa karışıyor.

Sabahleyin yola çıkıyordu. Hepimiz güldük. Gitme. Otur karşıda. Hep gözlüğünü çıkar. Gülerken akmış olan yaşları sil. Mırıldanırken. Durmamacasına mırıldanıyorsun. Sözlerin harf oluyor ki-hı-fft-ıı.

Ellerimi masanın üzerine uzatıyorum. Burnumu, dudaklarımı oynatıyorum. Sokağa çıksam geniş alanlarla karşılaşacağım. Yeni yapılarla. Uğultusu ile toplumun. Birisi bağıracak. Araçların, düdüklerin gürültüleri kulaklarımı. Kulaklarıma. Belki ben bunların tümünü biliyorum.

Masa duruyor. Babam da duruyor. Ben. Masa. Babam. Baba. Ma- Be-Ba.

Kasabayı uzaktan gördüm. Çevresi yeşil ağaçlarla sarılı idi. Bütün gövdem uyuşmaya başladı. Her yanıma yayılıyor bu uyuşukluk. Parmaklarımın ucuna değin. Babam havuzun başındaki tahta evi gösterdi. Kafamı içeri soktum. Karanlık. İçeride bir ihtiyar köpeği ile.

Bu evde doğdum ben.

Ayağa kalksam, yere düşeceğim. Hiçbir yanım tutmıyacak. Çocuklar oynuyorlar. Sesleri bana değin geliyor.

Göl kıyısına koşuyorum uyanır, uyanmaz. Güneş her yanımı kavuruyor. Gölün kenarında yüksek dağlar olmalı. Soğuk sularda yüzüyorum. Akşam üzerleri yokuşun kenarındaki bahçede oturuyorum. O gelirse, ona hep aynı sözleri söylüyorum. Hava kararmadan önce yağmur yağıyor. Sonra onunla yatıyorum. İnce, beyaz gövdesi var. Sabahları yapacak hiçbir şey yok. Göl kıyısına inmekten başka.

Balkondan kafamı uzattığımda onu yere yatmış ağlarken gördüm. Karşı evde bir kadın şarkı söylüyor.

Sayı sayıyorum. Hiç oluyor. Sonu gelmiyor. Ellerimi de oynatamıyorum. Belki bir gün kalkacağım. Kucağıma alacağım babamı. Tarlalar üzerinde yürüyebileceğiz. Ve sonra kendimi onunla birlikte gömeceğim.

o

ÖYKÜ

Tanju Gökçöl

Pazartesi

ellerime bakıyorum şimdilerde. hep ellerime bakıyorum usanmadan sabahlardan akşamlara. iki küçük, bir kadın elinden daha küçük, tırnakları yenmiş beyaz el. ne çok seviyorum bilseniz... İlk işim gün ışır ışımaz musluğa koşmak oluyor. yıkıyorum. kremler geliyor sonra. kutu kutu. renk sürüyorum. kendiliklerinden kurumaya bırakıyorum boşlukta sallayarak. ve bakıyorum. (hiçbir başka yeriyle ilgim yok yinimin. sanki hiç yinim yok. salt iki el. iki küçük el.) çok seviyorum...

2 Salı

sokağa çıktım bugün. on beş gündür ilk kez. kent; geceyle karışık, bir bataklık örneği yinime sarıldı. yapış yapışdı. yalanla dolu. yapış yapış. bir gazete aldım tütüncünün yanındaki çocuktan. «hangisini istersiniz?» «hangisi olursa olsun nasılsa tümünün tadı aynı.» şaşırdı. korktu da biraz çabuk çabuk verişinden anladım. severim insanları şaşırtmayı. korkutmayı da. ama konuşmamın garipliği bu yüzden değil. sözcüklerin taşıdıkları anlam sıkıyor beni. daha doğrusu sözcüklerin kullanıla kullanıla anlamsızlaşmış olmaları. sigarayı da, ekmeği de, sevişmeyi de-sevişmeyi bile-aynı biçimde, aynı ses tonuyla istiyorlar. (bir sigara ver. bir gazete ver. bir ekmek ver. bir öpücük-öpücük şu sözün pisliğine bak üstelik- ver.) atmalı bunları anlamlarını yitirmiş ve hiç

konuşmamalı. hem hiçbir gerçek olmadıktan, konuşulan her söz yalan olduktan sonra neye iyi konuşmak kahveye doğru yürüdüm. gene bulanmıştı içim...

aynı gün

işte evdeyim gene. iyi ki. Az kalsın bir delilik yapacaktım. Zor tuttum kendimi. Bir adam vardı. kahvede. karşımdaki masada. ellerime bakıyordu. tam o küçük, güzel ellerimden biri tabağı önüne çekip öbürü baş ve işaret parmaklarıyla severcesine tuttuğu kez kaşığı bakmağa başladı. çok utanıyordum. pisti bakışı. sanki kadındı ellerim. sanki kadına bakıyordu. utanıyordum. bir kadınca utanıyordu ellerim. ceplerime soktum. bakıyordu. bu kez ceplerime bakıyordu sanki içlerini görüyormuşca. ellerimse çıkmak için çırpınıyorlardı. o kez anladım. korkuyla anladım. hem utanıyorlardı ellerim kendilerine bakılmasından hem de hoşlanıyorlardı. bir dişiydi ellerim. belki de o gereğinden uzun süren ilk gençlik yıllarımda kendi kendimi doyura doyura ben alıştırmıştım onları dişiliğe. ve okez neden kızdığımı da anladım adama. kıskanıyordum ellerimi. kalktım. ve koşa koşa eve geldim. ellerim karşımda şimdi. bakıyorum. düşünüyorum seviyorum. neye varacak sonu bunun bilmem-eğer bir sonu varsa-.

3 Çarşamba

bir gün daha

4 Salı

hep birşeyler. hep birşeyler yapıyorlar. istiyorlar. düşünüyorlar. umuyorlar hep birşeyler. şaşıyorum buna. üstelik istekleri düşündükleri umdukları durmadan değişiyor azalıyor çoğalıyor. nasıl yapıyorlar anlamıyorum. belki bir şey-bir tek şey-isteyebilir kişi. aptallığın bu denlisini evetleyebilirim. (herkes varamaz saçmaya. varama-

ması da daha iyi belki). ama bir çok şeyler. nasıl olur. bugün evlenmek. yarın bir otomobil öbürgün bir ev. ve sonunda istemeseler de ÖLUM. aptallık. daha ilk sözcükte. yarın... öbür gün... gelecek yıl... uydurma bunlar. bugün. hep bugün. bugünlerdeyim ben. ve de öyle kalacağım. ne güzel.

5 Pazar

ellerime olan tutkumda hiçbir değişiklik yok.

6 Cuma

gözlerim ağrıyordu. «gözlük almalısın» dedi kırksekiz. (insanları numaralarıyla çağırmağa başladım. onun adı kırksekiz bundan böyle.) neden» dedim.

— daha iyi görmek için.

görülmeğe değer birşeyler var sanki çevrede. aptal.

7 Perşembe

betiklerim yerlerde. bakıyorum. ne çok.

8 Salı

«değil mi ki toplumdan yakınıyorsun» diyorlar «toplumun malı olan şeyleri de kullanma giysi ekmek tarak örneği» aptallık bu da. benim davranışımdan-hani o saçma diye adlandırdıkları saçmanın ne olduğunu bilmeden-üç kez daha aptalca. bunu yapmadan da yaşayabilirim çünkü. evet ekmeğimi giysilerimi ve başka şeyleri kendim yaparak ve yapamazsam taranmayarak yaşayabilirim. toplumdan yakınıyorum doğru. boğuyor beni. doğru. sıkıntımı bağırıp duruyorum. doğru. bu sıkıntıyı veren toplum değil ama salt. insanlar değil. evrenin en ufak kırıntısına değin herşey çoklaştırıyor sıkıntımı. kişi ya birşeyi anlamadığında sıkıntılıdır-kendine göre-ya da o şey kendini anlamadığında-o şeye göre-. ne ben evreni

anlayabiliyorum ne de evren beni. bir yönden düşünürsem ben varım diye var evren diyorum. (ama niye varlığının koşulu ben'im.) bir başka yönden düşünürsem evren var diye varım. (ama niye varoluşumun koşulu o.) hiçbir uyum yok çevremde. sanki daha doğarken benim olmayan-olmayacak-bir ülkeye sürülmüşüm. üstelik bu sürgün dönüşsüz. ne yapmam gerek. hiç. evet. dümdüz hiç hem hiç'ten büyük yapılacak şey tanıyan var mı. varsa söylesin. yalan istemem ama. (söyleyemiyorlar. açıp kapatıyorlar ağızlarını ama duyulmuyor sesleri.)

9 Pazartesi

ne denli iğrensem de beni insana saygı duymağa zorlayan nen tanrı'yı yaratmış ve yarattığı tanrıdan sıkılınca gene yokedebilmiş olması. şapkamı çıkarıyorum önünde insan ve aynı bilinci bekliyorum senden -tanrıya karşı gösterdiğin-makinelere karşı da.

10 Cumartesi

gitgide güzelleşiyor ellerim. güzelleşmeleri gerek. büyük çaba harcıyorum uğurlarında. yazılar varmış bâzı kişilerin gömütleri üstünde. «vatanı için uğraştı ve öldü.» diye. benimkine de «elleri için yaşadı ve yitti» yazarlar belki. ama benim bir gömütüm olmalı mı.

o

BİZE YOLLANAN ESERLER :

- o **İlköğretim ve Eğitim Kılavuzu:** M. Feyzi Öz. Ülkü Yayınları, Ankara 1964 336 Sayfa, 8 lira. P.K. 13, Bahçelievler - Ankara.
- o **Aslan Asker Svayk** (Roman): Jaroslav Hasek. Çeviren: Ayşegül Günkut Ataç Kitabevi, İstanbul 1964, 186 Sayfa, 6 lira.
- o **Kurtlar Sofrası** (Roman): Attilâ İlhan. Ataç Kitabevi, İstanbul 1964, İkinci Cilt, 248 Sayfa 750 kuruş.

Baskı Tarihi : 4/5/1964

YENU : 75 Basın — 6649

125 Kuruş